Rok XII. **TYGODNIK KATOLICKI.** Rok XII.

№ 42. Grodzisk, 21. października 1871. № 42.

Tygodnik katolicki wychodzi co **Sobotę**. **Prenumerata** ćwierćrocznie wynosi: 1) **na pocztach pruskich** 1 tal. 20 sgr, 2) w **Galicyi** 3 fl. 3) w **Król. Polsk.** 2 ruble. 4) We **Włoszech** 2 tal. 5) We **Francyi** 2 tal. 5 sgr. 6) W **Turcyi** 2 tal. 10 sgr. 7) W **Ameryce** 2 tal. 15 sgr. 8) W **Australii** 2 tal. 20 sgr.
Listy z zagranicy adresować należy do **Poznania** (**Posen**. Grand Duché de Posen). — Redakcya przyjmuje tylko **frankowane** listy, reklamacye i korespondencye. Rękopisy nie zwracają się (tylko na uprzednie żądanie) i ulegają zniszczeniu.

Deum, qui proposito tuo favit hactenus, rogamus, ut potiora semper et uberiora eidem incrementa largiatur in sui nominis gloriam et gentis tuae utilitatem. (List Ojca św. Piusa IX. do Redaktora Tygodnika katolickiego.)

ACTA

Quintae Congregationis Decanorum

habitae Gnesnae die 20. Augusti A. D. 1871.

Allocutio D. Archiepiscopi.

Dilectissimi Cooperatores!

Sacrosanctae Oecumenicae Vaticanae Synodi celebratio impedivit Nos, quominus anno proxime elapso in consuetis annuis comitiis congregati, vicissim Nos aspectu nostro consolaremur, atque de rebus ad munia et ad obligationes status nostri spectantibus aliqua ad erigendum in Dei et Ecclesiae servitio zelum tractaremus. Si tamen simul convenire huc non fuit nobis datum, libenter tulimus tam grato privari solatio, cum maximi fuerit procul dubio momenti causa, cui hoc tribuendum erat. Sane, Dilectissimi Cooperatores, exordium Generalis Concilii, jam inde ab anno 1868. a Sanctissimo Domino convocati, quod innumeris atque in diem succrescentibus malis ex perversa hominum voluntate promanantibus medelam ferre debebat, opus erat grande, nec immerito totius mundi in se oculos animosque convertebat. Nam quemadmodum Tridentina ultima Synodus Oecumenica per solemnem haeresum saeculo decimosexto grassantium condemnationem, et per novam veritatum fidei catholicae illustrationem clarioremque expositionem a Christifidelibus pestes errorum arcuit illosque in sana doctrina erudivit solidavitque: sic sperabatur futurum, ut falsarum opinionum modernis temporibus praevalentium tantaque christianae reipublicae damna afferentium solemnis per docentem Ecclesiam profligatio, non minora quam quae ex Tridentino manarunt, animabus afferret bona. Nec aliter eveniet; jamque in parte factum est, quum duae dogmaticae Constitutiones a Sacrosancta Vaticana Synodo editae atque publicatae plura errorum monstra damnaverint, quidque circa revelationem, circa rationis et scientiae in credendis officia, circa infallibile Romani Pontificis magisterium ejusque in Ecclesiae Dei qua late patet auctoritatem, catholica fide tenendum sit, definierint.

Haec autem est per gratiam JESU Christi Redemptoris, Ecclesiae falli nesciae definitionum vis atque auctoritas, ut quod semel declaravit, inconcussum stet in aeternum, et pravum atque haereticum sit censeaturque ab omnibus Salvatoris Sponsae filiis, quidquid definitionibus hujusmodi audacter insipienterve opponatur.

Non itaque amplius fallacibus sententiis fideles abduci poterunt, postquam adspirante Divino Paracleto locuta est eis Sancta Mater Ecclesia, quidque visum sit Spiritui Sancto et sibi, edixit. Duas illas Vaticanae Synodi de Fide Catholica et de Ecclesia Christi Constitutiones in tertia et quarta Sessionibus editas, jam vobiscum, Venerabiles Fratres, per ecclesiasticam ephemeridem communicavimus; sed praesentem nacti occasionem, solemniori hoc modo in vestro consessu utramque in Archidioecesibus Nostris Gnesnensi et Posnaniensi declaramus publicatam atque promulgatam, et vobis praesentibus iterum atque iterum profitemur, Nos ista credere, prout catholicam fidem laudatae Constitutionis profiteri Nos docent. Qua in humili et sincera fidei Nostrae professione vos omnes, Venerabiles Fratres, socios habere laetamur.

Ad haec verba Archipraesulis omnes in aula praesentes assurrexerunt, atque una voce acclamarunt: „Nos quoque ita credimus et ita profitemur.“

Hic autem, Dilectissimi Cooperatores, non possumus quin intimos animi Nostri sensus vobis aperiamus, vosque adprecemur, ut Deo O. M. humillimas Nobiscum persolvatis gratiarum actiones pro ingenti illo coelitus collato nobis beneficio, quod Archidioecesibus nostris a Patre luminum aeterno adscriptum manebit merito, exemploque erit iis, quae nos sequentur generationibus: quod nempe nullus ex nobis, nullus ex catholicis viris jurisdictioni Nostrae spirituali subditis vocem attollere sit ausus, ut infallibili Matris nostrae, Ecclesiae magisterio contradiceret, nullus inconsutilem JESU Christi vestem apud nos scindere tentaverit.

Haec sincerae fidei firmitas, hoc catholicae unitatis robur, haec verae charitatis et communionis cum Sede Petri inviolata totius ordinis sacerdotalis atque laicorum hominum soliditas, donum inaestimabile est Dei, et in maximam Archidioecesium nostrarum laudem atque indelebilem vertitur honorem, datque luculentum testimonium, quod divinarum rerum scientia ita apud nos floret, ut evanescant in oculis nostris fuci falsae eruditionis atque indigestae doctrinae sophismata, quae alibi tot homines, doctos se autumantes et doctores vocatos, a veritate procul peregrinari fecerunt. Concessit etiam misericors et miserator Dominus, ut sicuti Antistiti vestro gloriae contigerat, a maxima parte Sacrosanctae Synodi Patrum ad Apostolicum Dominum mitti, ut suo eorumque nomine oretenus postularet licentiam proponendi in Concilio secundae Constitutionis materiam; et quemadmodum ipsi, qua Gnesnensis Ecclesiae in ecclesiastica hierarchia Primati una cum Ciliciensi Armenorum Patriarcha Petro IX., idem postulatum scripto redactum Congregationi ad hoc institutae praesentare, summo fuerat gaudio et honori: sic etiam ad sua reverso datum est gaudere vobiscum, unam gregis suae secum voluntatem esse et fidem, unam cordis mentisque societatem. Nunquam poterimus, Dilectissimi Cooperatores, condignas Deo rependere grates pro tanto infinitae Ejus erga nos bonitatis documento: fidei etenim puritatem et inviolabilem atque intimam Sedi Apostolicae adhaesionem intactas posteris relinquemus; immo illam quam fideli traditione a patribus recepimus erga Cathedram Petri devotionem, quaeque Ecclesiis nostris maximae quovis tempore tribuebatur laudi, novis incrementis pietatis illustravimus.

Stemus itaque, Venerabiles Fratres, fortes in nostra confessione, et dum moerentes aliios conspicimus vacillare, atque veluti folia a ventis, a diversis doctrinis abripi, in humilitate cordis exoremus Dominum, ut concedat nobis in via salutis perseverare, neve sinat unquam tentoria nostra a rupe Petri avelli. Exoremus vero Dominum instanter, quia haec est hora tenebrarum, et potestates inferni insurrexerunt undique adversus Dominum et adversus Christum Ejus; percusserunt Pastorem, sperantes fore ut dispergerent et gregem. Ast incassum; nos sanguine Christi jam redempti, Ejus carnibus saginati, Spiritus Sancti donis roborati, percusso Pastori fideliter adhaerebimus. Una cum ipso et Sancta Ecclesia Dei, cujus membra sumus, certabimus et patiemur, prouti jam patimur, et faxit Deus, ne acerbiora patiamur. Impietas enim hominum excrevit valde miserrimis hisce temporibus nostris; plurimi eorum jugum Domini ferre detrectantes, et effrenae libertatis amatores, spretis Ecclesiae monitis satanae deserviunt, et quo tandem ab ipso perducantur, nefanda Parisiis recenter commissa ostendunt facinora.

Nec tamen est qui intelligat. Manet adhuc inulta Pontificalis et Regiae Majestatis in Urbe consummata violatio, in qua labefactatam deploramus aeque ecclesiasticae ac civilis potestatis auctoritatem; manet eadem semper erga Ecclesiam Dei, quae mater est et magistra populorum, diffidentia et suspicio; quid dicemus? diffidentia et suspicio contra ipsum Deum, quem a juventutis corde arcere satagunt male suasi homines, eo intenti, ut adolescentium institutio religionis salutari influxu non foecundetur, ac si palam vellent confiteri, fines suos fini a Deo praestabilito Ejusque legibus adversari. Quid tali in rerum statu non est pertimescendum? Verum quidem est, nostris in Dioecesibus malum hoc adeo non invaluisse, sed non desunt, qui hic etiam fideles in ejusmodi perniciosas vias impiis scriptis pejoribusque sermonibus inducere conentur. Vigilate itaque, Dilectissimi Cooperatores, et commissos vobis greges sanae doctrinae pabulo nutrite, exemplo virtutum in sanctitate vitae confirmate, Antistiti vestro constantes adhaerete, ut simus semper unum, et tamquam acies bene ordinata inimico undecunque veniat, semper resistere valeamus.

Fas sit tamen nobis laetiori spe erigi; quo enim evidentius omni humana ope destituebatur Ecclesia, eo praestantius quovis tempore Divini sui Institutoris experiebatur auxilium, et quo magis depressa, derelicta, exagitata videbatur, eo propior et gloriosior erat ejus victoria atque triumphus. Nonne utriusque indicium perspicere jam possumus in admirabili illo omnium catholicorum consensu, quo venerando JESU Christi Vicario sub hostili constituto potestate undique in vigesimo quinto pontificatus ejus jubilaeo, fidei et charitatis significationis tot modis tantoque cum splendore a sunctis Christifidelibus sunt datae? Non ultimi sane fuimus, Venerabiles Fratres, in eis exhibendis, et quam jucundae evaserint Sanctissimo Patri, non ignoratis. Excipite hic Nostrae etiam verba gratitudinis, qua erga vos totumque clerum et populum devincimur pro alacritate vestra in testificando erga Summum Pontificem amore; quia haec est gloria vestra, gloria autem filiorum est corona patris.

Dum Romae in Concilio morabamur, explevimus Nos etiam sacerdotii Nostri vigesimum quintum annum, ibique excepimus benevolentiae vestrae charissima pignora per gratulatorias litteras, quibus Nos a Dioecesi absentes consolati estis. Defuit Nobis hucusque opportunitas, debitas vobis rependendi gratias, cui dulcissimo debito, modo satisfacimus, Deum Omnipotentem deprecantes, ut quae bona ominati estis Nobis, in vobis aeque ac in Nobis operetur.

Res spirituales et ecclesiasticae in Archidioecesibus curae Nostrae commissis, divina largiente gratia prospere procedunt. Vestra, Dilectissimi Cooperatores, nostrorumque in sacerdotali ordine fratrum pietas atque diligentia effecit, ut cultus divinus, Sacramentorum administratio, ecclesiarum nitor, ordo in administratione parochiali ubique fere floreant promoveanturque. Haec omnia magno cum animi Nostri solatio ipsi perspicimus et agnoscimus, cum personaliter ad visitandas vestras ecclesias accedimus. Ea vero quae hic illicque minus recta vel ordinata deprehenduntur, corrigere et ordinare nunquam intermittimus, probe gnari, hanc esse humanae naturae conditionem, ut facile a bono desciscat, nisi jugi adminiculo fulciatur.

Multum conducit ad obtinendum felicem hujusmodi Archidioecesium Nostrarum statum fidelis et accurata observantia eorum, quae pasim a Nobis decernuntur atque disponuntur, quaeque animarum Rectores executioni demandare tenentur. Nec mirum proinde, quod ubi haec omnia recte adimplentur, abundantius divinae benedictionis descendit auxilium. Ne itaque omittatis, Dilectissimi Cooperatores, etiam in posterum quacunque ab auctoritate Nostra procedunt dispositiones et decreta, debita cum reverentia atque docilitate excipere et exequi; vigilate quoque, ut ita eadem excipiant et exequantur sacerdotes, quibus singuli praeestis. Immo juvabit, ut cum supererit tempus, non vos taedeat

revolvere jam latas ultimis hisce praesertim annis dioecesanas leges, ut memoriae semper praesentes accuratius et plenius ab omnibus observentur.

Hoc anno perpauca feremus in hac nostra Congregatione decreta, quia non est pluribus opus: unum de taxandis perpetuis legatis, quae penes ecclesias nostras a piis personis fundari non raro accidit, atque super illo sententiam vestram exquiremus; duo alia simpliciter publicabimus, quia nihil aliud continent, nisi generalia in rebus ritus Ecclesiae praescripta, quae non ab omnibus noscuntur et custodiuntur. Unum illorum benedictionem Fontis baptismalis, alterum modum consecrandi particulas respicit.

Distribui etiam vobis mandabimus una cum Actis et Decretis hodiernae Congregationis, Instructionem typis impressam, de modo administrandi bona ecclesiarum, parochiarum, hospitalium aliarumque piarum institutionum. Instructio hujusmodi parum differt ab illa, quam anno 1858. edidit f. r. Praedecessor Noster Leo Archiepiscopus Przyłuski; quum tamen recentiores Consistoriorum Nostrorum ordinationes nonnullas illius partes, Ordinario loci disponente, immutaverint, opportunum judicavimus, commoditati vestrae consulere, Instructionem ipsam recudendo, ut in unum redactas et collectas prae manibus habeatis regulas, gravem hanc ecclesiasticae administrationis partem respicientes.

(Dokończenie nastąpi.)

Niektóre uwagi dla spowiedników.

(Dokończenie).

Odroczyć rozgrzeszenie powinien spowiednik wtenczas, kiedy na pewno penitent nie jest dostatecznie usposobiony do otrzymania łaski sakramentalnéj. Nim przecież kapłan zdecyduje się daé lub niedać rozgrzeszenie, niech wprzód wszystko rozważy, aby sprawiedliwy wydał wyrok. „Nie tych każe uważać Leon XII. za nieusposobionych, którzy bardzo ciężkie popełnili grzechy i długie lata się nie spowiadali, bo dobroci boskiéj skarb jest niewyczerpany, ale tych, którzy po wszystkich perswazyach, środkach, modlitwach, prośbach spowiednika nie okazują ani iskry żalu ni skruchy.“ Rytuał rzymski takie ogólne daje prawidło: „Videat autem diligenter sacerdos, quando et quibus conferenda vel deneganda vel differenda sit absolutio, ne absolvat eos qui talis beneficii sunt incapaes; quales sunt qui nulla dant signa doloris, qui odia et inimicitias deponere aut aliena si possunt restituere, au proximam peccati occasionem deserere, aut alio modo peccata derelinquere et vitam in melius emendare nolunt, aut qui publicum scandalum dederunt nisi publice satis faciant et scandalum tollant; neque etiam eos absolvant, quorum peccata sunt superioribus reservata.“ Ks. Krukowski uważa jako znaki *wątpliwéj* dyspozycyi spowiedź z przymusu, zwyczaju, zuchwale, z roztrzepaniem czynione wyznanie, kłamstwa na saméj spowiedzi, wymówki, wybiegi, sprzeczanie się ze spowiednikiem, upór, nieprzyjmowanie umiarkowanéj a koniecznéj pokuty. Co do treści: grzech okropny i zbrodnia, częste upadki cięższe po ostatniéj spowiedzi, popełnione z rozmysłem, lubością i wprawą, niewiadomość prawd bożych i przykazań, wielka obojętność na zbawienie duszy, nie używanie żadnych *dobrowolnych*(?) „do poprawy środków, a tém mniéj zadanych za pokutę.“ Krukowski II. st. 132. Nie udziela się więc rozgrzeszenia, 1) jawnogrzesznikom, nałogowcom stanowczéj nie okazującym poprawy; 2) grzesznikom zostającym w blizkiéj okazyi do grzechu, 3) tym, którzy mogli byli wrócić krzywdy, a tego nie uczynili, jako i tym, którzy zawzięci w gniewie zostają zwłaszcza jeśli kilkakrotnie przyobiecali się poprawić, zgodzić, a nie chcą nawet przemówić do nieprzyjaciół. 4) Ks. Krukowski odwołując się na synod lwowski 1767 cap. 2 radzi odwlec rozgrzeszenie rodzicom mogącym, a nie chcącym posyłać swe dzieci na katechizm. U nas ten obowiązek rodziców często i ostro przypominać trzeba. 5) ludziom żyjącym nad swój stani zaciągającym długi, których nie będą mogli spłacić. Ci wszyscy muszą wprzód dać dowody swéj poprawy i szczeréj chęci i dopiero potém mogą być rozgrzeszeni. 6) Odroczyć trzeba rozgrzeszenie penitentom z powszedniemi grzechami, jeźli już dawniéj te grzechy pełnili i w niczém nie starali się poprawić lub jeźli pokuty nie odprawili. 7) Wreszcie w sprawach zawikłanych, jeźli kapłan nie chce brać odpowiedzialności na siebie odkłada absolucyą aż się dokładnie nie obezna z tym przypadkiem. Gury jednę jeszcze stawia przyczynę, dla któréjby można zatrzymać rozgrzeszenie t. j. pożytek zbawienny grzesznika. „(II. 621). „Absolutio differri *potest* ad breve tempus etiam poenitenti *rite disposito* at etiam sine ejus consensu, quando nempe confessari judicet, id utile esse ad ejus emendationem;“ jednakże widząc zbytnią surowość i niesprawiedliwość, dodaje: „dixi saltem per se loquendo; quia si absolutio differri nequeat sine magno incommodo poenitentis, statim concedenda: „poeniteus enim tunc jus strictum ad eam statim obtinendam habere censetur.“ Zdaje się nam, że zatrzymanie rozgrzeszenia jest zawsze incommodum, a więc w nadzwyczajnych tylko razach można dla téj przyczyny odwlec absolucyą. Gury wprawdzie odwołuje się na Ligorego, jednakże nie dokładnie, gdyż św. Ligory w tém miejscu mówi: „quando judicat (confessarius tale remedium esse *necessario utile* saluti sui poenitentis.“ Trudno tu rozstrzygnąć, żeby zatrzymanie rozgrzeszenia miało być dla penitenta jedynym, koniecznym środkiem do poprawy. (§ 9). „Dilatio absolutionis eum praecipue finem spectat, ut tempore intermedio poenitentes suum probare possint propositum, praesertim, qui contra fidem datam relapsi sunt ineadem peccata, de facienda restitutione famae etc. bonorum, de remittenda iniuria illata, de deserendis commerciis illicitis etc. promissa non impleverunt.“ Owszem wszyscy doktorowie uważają odroczenie rozgrzeszenia nawet na dzień jeden albo na trzy jako res gravis, jako durum. Suarez mówiąc w 2 przykazaniu boskiém o przysiędze i klątwie, daje radę, żeby grzesznikom nałogowym, u których nałóg quodam modo transiit in naturam, z prawidła wierzyć o wypowiedzianéj skrusze: *„non obsante quacunque praecedenti frequentia et inconstantia ejus;“* wreszcie dodaje si saepius proposuit emendari et non fecit, adhibenda sunt remedia convenientia.... denique si haec non sufficerent, *interdum utile erit* differre absolutionem per aliquot dies, *in quibus vigilare cogatur* l. 3. cap. 8. n. 7. Kto chce tego zbyt surowego używać środka, powinien wprzód penitenta na to przygotować i wykazać mu, aby się zgodził, że rzeczywiście odroczenie rozgrzeszenia dla niego jest środkiem zbawiennym. Praktyka ta ostra wzięła początek od Janzenistów i dziś jeszcze we Francyi pokutuje; w niektórych stronach spowiednicy nigdy od razu rozgrzeszenia nie dają i lud spowiednika innych zasad uważa jako lekkomyślnego. W naszych stronach tak daleko surowość ta nie doszła, ale to pewna, że środek ten tak ostry nieco zpowszedniał, lud go nie uważa za tak surowy i ostry, jak rzeczywiście jest, spowiednicy niektórzy zbyt wiele ufają w jego skuteczność, mianowicie przy recydywistach.

Zasady w udzielaniu rozgrzeszenia recydywistom podług nowszych moralistów, są jakoby inne od tych ogólnych, i zdawać się może, jakby recydywistów nie można tak rozgrzeszać, jak innych grzeszników. Mówimy, że zdawać się może, gdyż dawniejsi doktorowie (Sporer, Lugo, Sanchez etc.) zawsze są za absolucyą, skoro tylko są dostatecznie usposobieni. Lig. (463). „Ut autem hic meum proferam judicium, dico, quod si poenitens lapsus sit ob causam seu fragilitatem intrinsecam, ut accidit in peccatis pollutionis, delectationis morosae, odii, blasphemiae et similium (o takich tu mówimy, a nie o okazy-

onistach); raro puto differendam esse absolutionem recidivo sufficienter disposito per signum extraordinarium — nam regulariter censeo non discedendum a sententia communi, quam tradunt Sanchez, Layman, Lugo, Abelly, Dicast. Croix, Sporer: nempe non esse differrendam absolutionem poenitenti, qui relapsus est ex intrinseca fragilitate, quia in tali poenitente magis sperandum profuturam fere gratiam sacramento quam dilationem absolutionis.“ O tych ostatnich szczególniéj pamiętać powinni spowiednicy pochopni do zatrzymania rozgrzeszenia. Stanowczo zaś zaprzecza, jakoby zatrzymanie rozgrzeszenia miało recydywistom wyjść na korzyść zbawienną Jan de Dicastillo i tak uzasadnia: „Quis autem unquam vidit, oportere privare aegrotum alioquin capacem remedii optimo et maximo remedio ad sanandum vulnus, ut vulnus sanetur? Itaque concludo, vix oportere uti, quando poenitens capax est absolutionis, hujusmodi remedio nisi forte quando per breve tempus differatur absolutio, ut adhuc perfectius, si id speratur, disponatur ad accipiendam absolutionem: raro enim ex mera dilatione absolutionis potest sperari correctio. Et sane non video, cur melius sperandum sit de peccatore tantum contrito etc. adeo non habente gratiam et amicitiam Dei ante collatam absolutionem, quam de illo ipso jam constituto in amicitia Dei per absolutionem collatam.“ (De poenit. disp. 10 sub 29 n. 573—578). Więc i przy recydywistach trzeba trzymać się prawidła, żeby rozgrzeszyć każdego rite dispositum. Trudność tu sprawia rozpoznać dowody szczerego żalu i chęci poprawy; większe tu podejrzenie i większa wątpliwość o usposobieniu, ale zbyt surowo sądzi ten, który uważa spowiedź za nie dobrą, jeźli grzesznik popadł w te same grzechy. Ballerini dowodzi, że wniosek taki o usposobieniu recydywisty jest nieuzasadniony i nawet nielogiczny i upadki grzeszne powiada „non defectus propositi sincerissimi, sed (ut quotidiana experientia docet) fragilitati et inconstatiae post sincerum propositum saepissime adscribi debent. At quod ex praecedentibus lapsibus quispiam arguere praeterea velit ad defectum doloris ac propositi in praesenti, id nulla lex logicae consentit, ut egregie ratiocinantur cum S. Thoma omnes Theologi (nota ad n. 836). W ogóle co do pojęcia istoty grzeszników recydywistów nowsi moraliści nie zupełnie się zgadzają z dawniejszymi. Nawet św. L. (a za nim Gury) nazywa recydywistę, qui post confessionem in eadem peccata relapsus est (459). Golat zaś (theol. experim, tr. 7. c. 16 n. 378) uważa za recydywistów tych, qui idem peccatum mortale pergunt committere etiam post propositum emendationis *postque plures confessiones*, ut exprimit Joan. Sanchez, Lugo, Lessius, Filliuci.“ Lugo (disp. 14 n. 166) nazywa recydywę „frequens reincidentia in eadem peccata post multas confessiones absque ulla emendatione.“ Żeby kogoś nazwać recydywistą, potrzeba 1) relapsus in eadem peccata 2) frequens relapsus post plures confessiones 3) defectus omnis etiam inchoatae emendationis albo jak Salmantic. „Qui saepius admonitus in eodem semper statu permanet nihil ex parte sua curae apponendo, ut ad meliorem frugem redeat“ Słuszny ztąd Ballerini czyni wniosek, że nie wszystko, co dawniejsi doktorowie mówili o recydywistach, można żywcem zastósować do recydywistów podług późniejszych pojęć. Za wskazówkę w rozgrzeszaniu recydywistów posłużyć jeszcze mogą słowa dwóch poważnych mężów. Lugo mówi: „Doctrina communis et vera est, si sacerdos *hic et nunc non obstante consuetudine praeterita* judicet poenitentem habere verum dolorem et propositum non peccandi, posse absolvere eum, quia dispositio sufficiens est dolor et propositum praesens, non emendatio futura; atque ita poterit absolvi, licet judicetur relapsurus.“ Suarez zaś: „de quo proposito, credendum est poenitenti non obstante quacunque praecedenti frequentia et inconstantia ejus, quia licet potuit mutari in malum, ita etiam in bonum et ipse est sui accusator, defensor et testis.“

Odroczenie rozgrzeszenia, jeźli koniecznie nastąpić musi, i to dopiero po wyczerpnięciu wszelkich możliwych środków, po prożbach, naukach, zaklinaniach i naukach, aby grzesznika do łaski sakramentalnéj usposobić, tylko na tak długi czas trwać powinno, dopóki się nie poweźmie jakiéj takiéj pewności o skrusze grzesznika. Nie trzeba tu jednak żądać, aby penitent już przed rozgrzeszeniem zupełnie się nawrócił i grzechu się pozbył, bobyśmy za wiele żądali od niego. Dispositio sufficiens est dolor et propositum praesens, non emendatio. Lig. 6. 159.; zresztą sakrament pokuty jest środkiem, i to najlepszym i najskuteczniejszym, do poprawy i uwolnienia się z więzów grzechowych. Zwyczajnie na kilka dni, tydzień, dwa tygodnie zatrzymuje się rozgrzeszenie szczególniéj nałogowcom raz albo dwa razy na tydzień grzeszącym. Spowiednik zatrzymujący na długi czas rozgrzeszenie może łatwo być przyczyną cięższych upadków i kto wie czy nie rozpaczy dla grzesznika. Gorliwość i prawdziwą miłość dla nieszczęśliwych penitentów spowiednik okaże, gdy ich do częstéj nakłoni spowiedzi, choćby co dwa tygodnie, co miesiąc; to jedynie może rozwiązać pęta grzechów krępujące nieszczęśliwego człowieka. „Słowem (mówi ks. Krukowski VI. str. 200) na tak długo zatrzymuje się rozgrzeszenie, póki przynajmniéj grzesznik nie *zacznie* się poprawiać zewnętrznie; w szczególności nie dłużéj nad 4—6 tygodni, zwyczajnie na 7—14 dni, czasem na 1, 2, 3 dni tylko.“

V.

Ponieważ spowiedź sakramentalna nietylko maże winy grzechu, ale także wypróbowanym jest środkiem do pobożności i życia cnotliwego, więc najlepiéj okaże spowiednik swą gorliwość w nawracaniu, zalecając i pobudzając do jak najczęstszéj spowiedzi, i ta myśl, to pragnienie powinno mu być na pamięci gdy udziela lub zatrzymuje rozgrzeszenie. Wszystko przy spowiedzi posłużyć może i powinno do naprawy złego, ale najwięcéj pewno nadana przez spowiednika pokuta. więc i tu trzeba roztropności i przezorności. Dobre wskazówki podane są w książeczce: Das dreifache Pastoral-Kreuz oder die Gelegenheits-Gewohnheits- und Rückfalls-Sünde von Pickert, Priester der Diözese Paderborn. Paderborn 1870. (20 sgr.) Autor wskazuje tu drogę w postępowaniu z tymi trojakimi penitentami; jednakże, zdaje się, przez wiele drobnych dystynkcyi nieco całą sprawę utrudnił. Prawda, że praca dowodem głębokiego studyum na tém polu nauki pastoralnéj. W określeniu istoty tych rodzajów grzeszników najsłabszy, ale za to zaleca się mocno przez swe skazówki i sposoby, jakie podaje spowiednikom ku poprawie penitentów. Zob. Tryd. sess. 14 cap. 8 mówi: „Kapłani pańscy powinni, ile im Duch św. i roztropność poda, zadawać zbawienne istotne pokuty, podług liczby i gatunków występków, również podług osobistości penitentów, aby się nie stali winnymi cudzych grzechów, gdyby za ciężkie grzechy zadawali bardzo lekkie pokuty. Pamiętać daléj mają, aby zadana pokuta była nietylko środkiem do nowego życia i lekarstwem ułomności, ale też służyła oraz na ukaranie przeszłych grzechów.“ Pokuta więc nadana na spowiedzi ma być i karą i lekarstwem na grzechy. Trafne czyni spostrzeżenie Grzegorz pap. hom. 32 in Evag.: „Redemptor noster vitae nostrae veteri in vitiis enutritate contrarietatem opposuit novitatis suae..... Coelestis medicus singulis quibusque vitiis obvientia adhibet medicamenta. Nam sicut arte medicinae callida frigidis, frigida callidis curantur, ita Dominus noster contraria opposuit medicamenta peccatis, ut lubricis continentiam, tenacibus largitatem, iracundis mansuetudinem, elatis praecipiat humilitatem.“ Podobnie my zastępując Zbawiciela téj saméj trzymać się powinniśmy zasady w zadawaniu pokuty. Dobre uczynki przeciwne grzechom niech wyprostują, co było krzywe; nałóg grzechowy tylko zwyczajem dobrym wykorzenić można. Dawne kanony pokutnicze jako i cała praktyka kościelna mogą i powinny spowiednikowi wielce się tu przysłużyć. Owe np. cztery stopnie pokutujących można przynajmniéj w części naśladować, każąc grzesznikowi za pokutę przez mszą niejakiś czas stawać w kościele gdzie w kącie, pod chórem, albo nawet w kruchcie; szczególniéj za świętokradztwa stósowna to pokuta, niemniéj i całowanie ziemi. Przeciw klątwie dobryby był może rachunek sumienia i codzienne wzbudzanie wieczorem lub rano żalu i mocnego przedsięwzięcia więcéj nie grzeszenia; jestto środek ogólny przeciw wszystkim grzechom, lecz szczególniéj przeciw nałogom. Prawda, że nasz lud nie umie się rachować ze sumieniem swojem, ale można wskazać mu sposób i nauczyć; może zaraz nie pojmie, ale wreszcie zrozumie. Z tego rachunku sumienia, jeśli nie codziennego to tygodniowego, i ta wpływa korzyść, że lud

nasz uczy się myśleć i zastanawiać się nad sobą; przy szczeréj chęci spowiednika można lud nauczyć czynić rachunek sumienia. Dobrze też za klątwy nadać odmawianie w ten dzień, kiedy klątwy się nadarzą, tyle razy np.: „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus“, albo „niech będzie imie Pańskie błogosławione“, albo „Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi św.“ Gniewliwym i kłótliwym dobrze zadać modlitwę za tych, którzy im dają przyczynę do gniewu, mężowi za żonę i odwrotnie, rodzicom za dzieci, gospodarzom za sługi swe, a kiedy niesnaski powstają, najlepsze milczenie, lub niech się na czas niejakiś z domu usuną. W ogóle częste spowiedzie najlepszém tu lekarstwem. Pomocną też być może i powinna książka do nabożeństwa ks. Arcybiskupa Dunina; są bowiem w niéj i krótkie rozważania o różnych grzechach (gniewie, pijaństwie), daléj znajdzie tam spowiednik modlitwy o różne cnoty (cierpliwość, czystość, ostrożność w sądzeniu innych), wreszcie modlitwy męża za żonę, żony za męża, rodziców za dzieci i dzieci za rodziców; w ogóle książka w każdym razie dostarczy stósownych modlitw pokutnych. Trzeba tylko dobrze się z książką tą zapoznać tak, aby nawet czasem można mniéj więcéj i stronę oznaczyć, na któréj nadana modlitwa umieszczona. W duchu też Kościoła leży, żeby nadawać pokuty podług czasu kościelnego i świąt, przynajmniéj główniejszych. Za wielkie występki i świętokradztwa obowiązać można penitenta, żeby przez tyle a tyle spowiedzi, tyle lat, całe życie zawsze się tego grzechu spowiadał i przez to ciągle miał na pamięci, jak ciężko zgrzeszył. Nadając posty, trzeba koniecznie powiedzieć penitentowi, jak ma pościć, co ma jeść, gdyż najzwyczajniéj lud nasz bierze post na spowiedzi nałożony jako suszenie i cały dzień często nic nie je, nawet napić się nie chce. Pochwalić tego nie można, owszém zganić, jeśliby kto dziś suszenie nadał ludziom w ubóstwie i z pracy rąk żyjących; dla nich skuteczniejsza modlitwa i inna pokuta. Bardzo piękne i praktyczne daje uwagi i wskazówki w zadawaniu pokuty ks. Krukowski w swéj pastoralnéj II. § 199 i następne, dokąd każdego odsyłam, który nie chce podług swego widzimisię bez myśli pokuty nadawać.

Zaiste, wielki to zaszczyt, wielka godność kapłana na sąd świata powołanego, wielki zaszczyt, wielka godność w pełności obiecana apostołom, którzy siedząc na tronie 12 pokoleń sądzić będą; godność większa nietylko od ziemskiéj wszelkiéj, ale i od anielskiéj. Lecz za to brzemię, z tą godnością przywiązane, za ciężkie nawet na barki anielski. Modlitwa i miłość boża i bliźniego jedynie ulżyć nam mogą w dźwiganiu tego brzemienia; modlitwa i miłość, bez których to wyniesienie na sąd świata stanie się nietylko ciężkiém, ale nieznośnym, bez których ani nauki nie pomogą. Być ojcem, być i lekarzem razem w jednéj osobie i chwili, tego nie można się ani z książek, ani w szkole nauczyć; krzyż, Zbawiciel ukrzyżowany i nauczający, modlitwa, to najlepszy sposób, aby się stać dobrym spowiednikiem. Kapłanie! stań przed krzyżem Jezusa i wołaj z Salomonem (Sap. 6): „O Panie Boże! Tyś uczynił kapłanem sługą twego, a jam jest pacholę małe, nie znające wyjścia i wejścia mego. A sługa Twój jest w pośrodku ludu, któregoś obrał, ludu niezliczonego, który przez mnóstwo nie może być policzony ani porachowany. A przeto daj sludze twemu serce rozumne, aby mógł Twój lud sądzić i rozeznać między złem a dobrem, bo któż może sądzić lud ten, lud ten Twój wielki?“ I jak Salomonowi tak tobie, kapłanie, Bóg odpowie: „Żeś słowa tego prosił, a nie żądałeś sobie dni wiela, ani bogactw, ani dusz nieprzyjaciół twoich, aleś prosił sobie o mądrość dla rozeznania sądu, otożem Ci uczynił.“

KORESPONDENCYE.

Pelplin 15. października.

Nowy rok szkólny rozpoczął się zwykłym trybem po wszystkich naukowych zakładach dyecezyi naszéj, ale może nigdy w tak złowrogich dla Kościoła okolicznościach. Z trzech katolickich gimnazyów, jakie posiadamy, jedynie chełmińskie, dzięki taktownemu postępowaniu swego dyrektora, nie przyłączyło się do zarządzonéj przez obcych reżyserów domonstracyi antikatolickiéj.

Kto zna bliżéj nasze stosunki szkólne, dziwować się temu nie będzie. Przeważna część nauczycieli przy wyższych zakładach naszych należy do tak zwanych rozbitych existencyi, zbiegłych z wszystkich prawie prowincyi państwa pruskiego, którzy nie znalazłszy w domu odpowiednich widokom swoim posad, do nas przybywają, aby nam wrota otworzyć do nowo-niemieckiéj Walhalli, w któréj wszyscy pogańscy bóżkowie, począwszy od Marsa aż do Bachusa i Wenery, pomieścić się dadzą, tylko nie Święci katolickiego Kościola. To też potrzeba było poruszenia tylko małéj sprężyny, któréj tajemnice może najlepiéj znać będzie dawniejszy wasz prezes naczelny, a obecnie prezes prowincyi pruskiéj, znany przyjaciel i protektor towarzystwa Gustawa Adolfa, p. Horn, żeby się jak za dotknięciem laski czarodziejskiéj ozwał cały chór improwizowanych teologów, wykształconych teoretycznie na starożytnych klasykach i mytologii pogańskiéj i wyćwiczonych praktycznie na łonie rozmaitych burszenszaftów, w jakie obfituje obszerna Germania.

Na szczęście nie znalazł się pomiędzy duchowieństwem naszym nikt, coby się poczuwał do odegrania smutnéj roli Wollmana. Nie brakło wprawdzie wysokiéj rady aui protekcyi z jednéj strony, może i nawet srebrników, ale brakło najważniejszéj rzeczy, to funduszu. Jedyny egzemplarz należący do owéj species drzew, z których strugają się Wollmany, jakkolwiek przez pewien czas się wygrzewał na promieniach słońca monachijskiego, dla zupełnie innych aniżeli „dogmatycznych powodów“ sam ustąpił w skromne zacisze, dzieląc tym sposobem los wielu innych zapoznanych wielkości. A to zapewne jedyna faktyczna podstawa kłamliwéj pogłoski puszczonéj w obieg przez znany prowincyonalny *Schandblatt* — trudno podać tę nazwę w języku polskim — jakoby jeden z najwykształceńszych księży dyecezyi naszéj miał się wkrótce oświadczyć za Doellingerem.

W najnowszym czasie wawrzyny zebrane przez rady miejskie w Monachium i Wiedniu spać nie dały burmistrzowi starożytnego Gdańska. Wprawdzie prosty śmiertelnik mógłby sądzić, żeby mu powinna wystarczyć niepoślednia sława na polu naukowo historycznym, którą sobie zjednał odkryciem, że Prusy zachodnie i z nim Gdańsk powinny w przyszłym roku obchodzić stuletnią rocznicę „*ponownego* połączenia z monarchią pruską“, ale gdzie tam! p. Winter oczywiście choruje na *wszechstronną* wielkość, bo i na polu religijnym nie zasypia gruszek w popiele. Porwał się, choć nie już jak ongi jeden z jego poprzedników na króla polskiego, to przynajmniéj na proboszcza przy św. kaplicy królewskiéj, ks. Rednera, który w redagowanym przez siebie niemieckim *Kirchenblatt* słusznie chłostał śmieszne Wollmaniady; co na niego ściągnęło niełaskę p. burmistrza i sławetnych jego kolegów w magistracie gdańskim. Postanowili więc dla satisfakcyi pokrzywdzonemu w ich mniemaniu Wollmanowi odebrać ks. Rednerowi urząd katechety, jaki przez wiele lat sprawował w gimnazyum miejskim i obu szkołach realnych, i to *za zgodą kollegium szkólnego* w Królewcu, stojącego nota bene pod zarządem pana Horna. I w téj sprawie p. burmistrz mimo wszelką pozorną samodzielność nic więcéj nie czyni, jak tylko wykonuje skoki niemieckiego *Hampelmana* obcą poruszonego ręką.

Nie bez interesu może będzie dla was w tym względzie następująca wiadomość. Szanowny naczelnik prowincyi naszéj, wierny tradycyjnym sympatyom swoim gustawo-adolfowskim, widząc się zmuszonym ustąpić u was z pola wdzięcznego, postanowił widocznie u nas probówać szczęścia i ponowić zabiegi swe apostolsko-ewangielickie. Jakby zawołani nawinęli mu się nasi starokatolicy albo nowo-protestanci, których natychmiast doświadczony rozróżniacz duchów, uznawszy za swych braci w Chrystusie, potężną swą opieką otoczył. Chodziło mu przedewszystkiem o to, aby *męczennikowi* nowéj sekty ks. Wollmanowi skuteczny dać sukkurs wobec niemiłych słów prawdy, które z nieubłaganą logiką spadały na głową biednego apostaty, a od których tenże nie wiedział inszéj obrony jak odwoływać się na swe stanowisko niby naukowe, do którego mniemał, iż mu prawo daje półtrzecia czy téż trzyarkuszowa dissertacya, jakich corok po niemieckich akademiach setki się pojawiają, aby ostatecznie najodpowiedniejsze znaleść użycie w handlu jakim korzennym. Wtedy to wysokiemu protektorowi zdawało

się być na czasie wkroczyć z swą powagą. Ale zapoznając całkiem charakter katolickiego Biskupa, nie uchronił się od fatalnego faux pas. Pan Horn uważa katolickiego Biskupa ni mniéj ni więcéj, jak za prostego dozorcę policyjnego, bo inaczéj nie byłby śmiał żądać od naszego Arcypasterza, by zakazał ks. Rednerowi pisać przeciw apostacie Wollmanowi. Wszakże p. prezes był powinien wiedzieć, że żaden biskup nie ma nawet prawa ograniczać kogo w jego działalności, póki tenże nie wykroczy przeciw k anonom albo téż nie obierze kierunku niebezpiecznego w następstwach dla Kościoła. Czy p. prezes nie wie, że w Prusiech są prokuratorowie ścigający sądownie przestępstwa prasowe? albo czy może uważa on Kościół katolicki u nas już za część niemiecko państwowego kościoła, tego ideału wszystkich materyalistów, w którymby dla biskupów najwyższą normą postępowania był ukaz jakiego ministra lub nawet prezesa prowincyi? W każdym razie należałoby p. Hornowi czekać z temi zachciankami. Oczywiście, że ks. Biskup tą razą nie mógł służyć p. prezesowi. Dopuściłby się nawet niesprawiedliwości, gdyby chciał zwięzywać ręce katolickim redaktorom, podczas kiedy pod okiem rządu wszelkiego rodzaju pamflety przeciw Kościołowi zupełnie swobodnie się pojawiają i wszystkie prawie gazety protestanckie żółć swą nań wylewają. — Po tym epizodzie myślę, że zrozumiały dla was będzie ustęp z pisma magistratu gdańskiego do ks. Rednera: „za zgodą prowincyonalnego kollegium szkólnego w Królewcu“.

Podczas gdy tak zaczepki wymierzone wprost przeciw Kościołowi na stanowczy opór trafiają, zdaje się, że usiłowania na innym polu, pośrednio szkodę i jemu przynoszące, za mało jeszcze na siebie zwróciły, uwagę, mówię o nienaturalnym i gwałtownym germanizowaniu szkół naszych. Już nawet poważniejsze i sprawiedliwsze katolickie pisma niemieckie zwróciły w ostatnim czasie na to uwagę, jak np. berlińska *Germania.* Kościołowi może być wprawdzie jedno, jakim językiem jego dzieci mówią, bo charakter jest uniwersalny, przed osobnemi interesami pojedyńczych narodów stojący, i cel, do którego ludzkość wiedzie, nie jest doczesny, porządku ziemskiego, lecz nadprzyrodzony; ale żadnym sposobem nie może on być obojętny na to, jeżeli mu się ujmuje środki, za pomocą których ów cel nadprzyrodzony się osięga. Jasnym dowodem tego są usiłowania Apollinarysa młodszego za czasów Juliana Apostaty.

Te myśli mimowolnie nasuwają się, gdy się uważy jak corok znaczna liczba aspirantów do stanu duchownego o przyjęcie do tutejszego seminaryum się zgłasza, nieposiadających albo zgoła języka ludu, pomiędzy którym późniéj wypadnie im pracować, albo tylko w bardzo niedostatecznéj mierze. Co zaś najsmutniejsze w téj sprawie, jest to, że nietylko uczniowie z gimnazyów protestanckich, (którychby można poniekąd uniewinnić brakiem sposobności nauczenia się), ale dość często i katolickich bez wszelkiéj znajomości języka polskiego przychodzą, lubo mogli go się nauczyć w dwóchtygodniowych, wprawdzie planem nie objętych lekcyach, a przedewszystkim z obcowania z uczniami polskimi. Zdaje się, iż sam interes powinienby ich do tego zniewalać; tymczasem właśnie przeciwnie się dzieje. Najczęściéj ci, co teologii słuchać zamierzają, jeżeli w ogóle w polskich lekcyach udział brali, przyszedłszy do sekundy porzucają je, gdyż nie są obowiązkowe, a natomiast uczęszczają na lekcye języka hebrejskiego; wyrobiło się bowiem pomiędzy nimi mniemanie, czy słuszne, czy nie słuszne, w to nie wchodzę, że bez znajomości języka hebrejskiego nie zostaliby do seminaryum duchownego przyjęci, podczas gdy znajomość języka polskiego jest rzeczą całkiem obojętną. Mniemanie to musiało się nawet poza granicami dyecezyi naszéj dość rozpowszechnić, ile że corok prawie zgłaszają się tacy, którzy gdzie indziéj dla braku języka polskiego, albo nie zostali przyjęci, albo przynajmniéj tego się obawiali. Nie trudno przewidzieć, że jeżeli to mniemanie jeszcze dłużéj się utrzyma, zgoła nikt o język polski troszczyć się nie będzie i chyba tylko jeszcze część uczniów z domu nim mówiących, znać go będzie; mówię część, bo już przyszło do tego, że „uczeni“ synowie zwłaszcza z gimnazyum wejhorowskiego, dość często nie potrafią się wysłowić językiem swych własnych rodziców. Mógłbym te uwagi moje poprzeć interesownemi przykładami, lecz nie należy to do rzeczy. Tyle tylko pozwolę sobie nadmienić, a sądzę, że nawet innoplennik nieuprzedzony słuszności słowom moim nie odmówi: *jeżeli częstokroć wiele na tym zależy, żeby lekarz cielesny mógł się porozumieć z pacyentem swoim, to kapłan jako lekarz duchowny bez dostatecznéj znajomości języka tych, którzy jego pieczy są powierzeni, na szwank musi wystawić szczęście wielu dusz nieśmiertelnych.*

Dyecezya Przemyska.

W uroczystość N. M. Panny Różańcowéj obchodził Przewiebr. Feliks Pniewski, proboszcz Jaworowski, kanonik honorowy Przemyski 50letnią rocznicę swego kapłaństwa. Wyświęcony na kapłana w roku 1821. pracował jako wikuryusz przy kościele parafialnym w Brzozowie przez lat cztery, w Sanoku jako administrator przez jeden rok, skąd otrzymawszy prezentę na probostwo do Siemianolwa, przebył tamże bez pomocy wikarego przez lat 28. W roku 1841 mianowany dziekanem Przeworskim, w 2 lata późniéj kanonikiem tytularnym w roku 1851. kanonikiem honorowym. W roku 1854 otrzymawszy od Wysokiego rządu prezentę na probostwo Jaworowskie, objął zaraz urzędowanie dziekańskie, które po 10 latach zaniemógłszy, sam złożył.

Na tę uroczystość zjechało się 10 kapłanów, z których 4 z Mazurów, dawni sąsiedzi jubilata, kilku obywateli z okolicy, wydziałowi powiatowi na czele swego prezesa. Reprezentacya miasta, c. k. urzędnicy wzięli także udział w tym feście. Przyszedłszy w procesyi do domu jubilata, przew. ks. Roman Stojałowski, dziekan Jaworowski, proboszcz Mościski, prowadzący pochód, przemówił jędrnie i treściwie do jubilata, wzywając go do wzniesienia modłów przy ofierze mszy św. za pomyślność Matki naszéj św. Kościoła, dodając, iż mu wiadomo w jak smutnych żyjemy czasach dla Kościoła, za Ojca św., którego własni synowie uwięzionego trzymają, wydarłszy mu Ojcowiznę św. Piotra — za Najjaśniejszego Pana, za kapłanów i lud wierny: poczém ruszył cały orszak parafialny śpiewając pieśń „Do Ciebie Panie“ przy odgłosie strzałów z moździerzów miejskich, prowadząc pośród siebie drżącego ze wzruszenia jubilata do Świątyni. Widok tego pochodu był nader wspaniały. Nie mogłeś dojrzeć początku i końca tego pochodu, w którym nie ciekawi brali udział, ale pobożni, przybyli na odpust, przypadający właśnie na ten dzień. Wielką mszę św. rozpoczął jubilat z asystą odśpiewaniem „Veni Creator“ i modlitwą do Ducha św. Po Credo wystąpił na kazalnicę sąsiedni pleban, ks. Uzarski, i na słowa z Ewanielii św. Mateusza 20, 12 „Myśmy nieśli ciężar dnia i upalenia“ kazał o powołaniu kapłańskiém, czém jest kapłan pośród ludu. Kazanie jego wysłuchali obecni z wielkiém wzruszeniem i łzą w oku, szczególnie gdy mówił, dla czego kapłan ten cud uosobniony, cud miłości Boga dla człowieka, to ognisko łask bożych, ten rozdawca wszelkich skarbów, jakie nam Pan wysłużył, wszystkich sił jakiemi nas przypasuje, wszystkich świateł, jakiemi nas otacza, — dla czego kapłan rzadko jest uznanym, jak uznanym być winien, a wykazawszy winę w parafianach, iż nie umieją cenić w nim boskiego piętna i boskiego wdzięku, jakim Bóg nacechował duszę kapłana, iż go nic unoszą na skrzydłach ciągłéj modlitwy, iż mu nie dają czuć sercem Chrystusowém, iż mianem swém spychają go z wysokości w przepaść osobistéj nędzy — zdawało się, że słuchacze uderzają się w piersi, zwłaszcza na słowa „Wasza wina, wasza wina.“ Odparłszy daléj zarzuty, iż kapłani nie miłują Ojczyzny, wykazał, iż właśnie oni to całą miłością swą w Bogu, miłując ten lud, miłując Ojczyznę, wprawdzie nie bałwochwalczo, ale wedle przykazań Boga. Przedstawiwszy daléj kapłana jako posła niebios do ludu, jako przewodnika do zaprowadzenia do nieba biednéj ludzkości, jako nauczyciela, któren wychowuje narody, kształci duchownie pokolenie ludzkie, jako pośrednika widomego między Bogiem a ludem, szafarza łask św., Sakramentów św. — wykazawszy tak całą trudność powołania kapłańskiego, i odpowieozialność ogromną, zwrócił się do Matek, do Ojców, by na służbę ołtarza oddawali co najlepszego z owoców żywota swego, by pielęgnowali w sercach dziecinnych łaskę najprzedniejszą, łaskę powołania i wychowywali swe dziatki do służby Bożéj, boć w każdym stanie Bogu służyć trzeba, a nie do służby świata, téj niewoli, gorszéj jak murzyństwo. Kończąc zwrócił swe słowa do jubilata, by z psalmistą Pańskim zawołać: „Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam et nomen Domini invocabo“.... i polecił jego modłom i ofierze: Kościół św., Ojca św., kapłanów i parafian.

Po spełnionéj ofierze wkładał jubilat błogosławiąc swe ręce na głowy kapłanów, którzy je z pokorą całowali, na głowy swych krewnych i na wszystkich obecnych, którzy od łez ze wzruszenia i radości powstrzymać się nie mogli. Nie dziw! bo Jaworów, to miasto które po pierwszy raz tak rzadką i niezwykłą widziało uroczystość. Ścisk ludu był tak wielkim, iż się obawiano o wypadek uduszenia, aż kapłani swém słowem zawezwali mieszczan by drzwi od balasów przymknęli, i kolejno do presbyteryum lud wpuszczali. Ściskanie głów trwało do 2. godziny, ale wytrwał jubilat, i niejako rzeźniejszy, uradowany, i jaśniejącém obliczem w procesyi jak przyprowadzony, tak i teraz przy śpiewie „Boże w dobroci“ odprowadzony domu.

Tu składano mu życzenia, wpośród których wystąpił sekretarz miasta Gorlic, rodzinnngo gniazda jubilata, i wyraziwszy radość Gorliczan z powodu dzisiejszéj uroczystości, wręczył mu w imieniu reprezentacyi tego miasta dyplom honorowy obywatela miasta Gorlic. Poczém usiedliśmy do stołu, przy którym wzniesiono kilka toastów węgrzynem starym, któren jubilat przechował jeszcze od instalacyi swéj z roku 1826. Sam jubilat wzniósł zdrowie Najjaśniejszego Pana, na które obecni powstawszy z głębi serca odpowiedzieli: „Niech żyje!“ Wśród uczty przyszedł telegram gratulujęcy od reprezentacyi miasta Gorlic, któremu jubilat legował przed rokiem 2000 złr. w obligach indemnizacyjnych na stipendium synów tamtejszych obywatel. — Z radością podnieść mi trzeba pobożność obecnych uroczystości, nie ludu tylko, bo ten znany z pobożności, ale tak zwanéj intelligencyi. Korna postawa, oczy na ołtarz wzniesione, usta wymawiające modlitwę, kolana uginające się przed Panem Zastępów, były pięknym przykładem dla ludu, choć on tego nie potrzebuje. Im więcéj niemieckie nawyknienia i duch niemiecki ulatują z kraju, tém szybciéj powraca dawna prawdziwa polska pobożność. Daj Boże, by szczérze powróciła i na zawsze zapanowała na ziemi naszéj.

Artykuły Orędownika o inspekcyi duchownéj.

IV.

(Ciąg dalszy.)

Dajmy, że inspektor nie zna najnowszych metod dla rzekomego braku we wykształceniu fachowym pedagogicznym: cóż z tego za skutki?

Jeżeli i nauczyciel nie zna nowszych metod, nie może go oczywista inspektor nieświadom nauczyć: lecz w tym nie ma nieszczęścia żadnego, ani nawet szkody. Już bowiem minęły czasy entuzyazmu dla nowych metod, z których za Pestallozzim spodziewano się w szkołach elementarnych „palingenezyi (odrodzenia się) ludzkości“, że „weźmie koniec wszystka nędza błąd i grzech na świecie.“ Dziś każdy rozsądny pedagog wie, że metoda, którą nauczyciel zna najlepiéj, może więcéj przynieść pożytku, aniżeli inna dokładniejsza, któréj nie praktykował nigdy; podobnie jak órka pługiem mniéj doskonałym, ale od dawna używanym, lepsza będzie aniżeli doskonalszym, do którego oracz nie przywykł.

Jeżeli nauczyciel zna nowsze metody, a inspektorowi one nieznane: wtedy inspekcya z porządku rzeczy ograniczy się na właściwy każdéj inspekcyi zakres: t. j. inspektor nie będzie uczył nauczyciela, lecz obok nadzoru pilności nauczyciela będzie oceniał rezultata pracy nauczycielowéj. Nadto, jako człowiek zresztą ogólnie dość wysoko wykształcony, będzie miał sposobność ocenić doskonałość, pożyteczność nowéj metody. Radzca regencyjny *Kellner* w rozprawie o konferencyach powiatowych radby widział przewodnictwo w obradach zawsze poruczone niepedagogowi z fachu właśnie dla tego, że może bez uprzedzenia rozsądzać wartość metod, nie mając predylekcyi do żadnéj z nich, jak to rzecz zwykła u praktykujących pedagogów.

Naprzykład do niedawna, co za wartość przypisywano owym *Denkübungen;* dziś przekonano się, że to rezonowanie w ciasnym zakresie wiedzy dziecięcéj wyradza krytycyzm rozumu, powątpiewanie o wszystkiém, skepsis, że truje umysły. To rezonowanie przenoszono i na pole wiary, co się tu zwało najlepszą katechetyczną metodą, bo sokratyczną: starano się wydobyć przez rezonowanie z umysłu dziecka prawdy nawet objawione, do których i umysł mędrców największych nigdy się nie podniósł. Czyż na takie metody opaczne nie najlepszym sędzią ten, który w nie nie wdróżony? który w nich nie ćwiczony, poznaje je dopiero już zupełnie dojrzały umysłowo?

Żeby ten rzekomy „brak pedagogicznego wychowania u duchownych nie stał się przyczyną nieporozumień między księżmi a nauczycielami“, do tego potrzeba nauczycielowi jedynie uznania: że jego inspektor, choćby starszy już duchowny, a więc bez szkólnéj, seminaryjskiéj znajomości jakiéj nowszéj późniéj wynalezionéj metody czytania i pisania, jest na tym stopniu wykształcenia, iż rezultata jego pracy wedle téj metody ocenić zdoła, i samąż metodę z jego uczby i poznać i ocenić będzie umiał.

Który zasię nauczyciel, jak p. W. K. z Dolska, wzgardzi inspektorem, że ten może nie ma w głowie tych samych formułek metodycznych, jakie jemu po wyjściu ze szkółki elementarnéj wbito w głowę wraz z zarozumieniem, iż teraz będzie strasznie mądrym człowiekiem, który zasię nauczyciel, że wzgardzi inspektorem, że jego „rozporządzenia dzisiaj podług pedagogiki nie są dobre, są przestarzałe“; który zasię nauczyciel, jak p. W. K. z Dolska, rozstawnymi głoskami w piśmie, a pełnymi usty gdzieindziéj głosi: *„zaprawdę, pomyliłeś się księże inspektorze“:* ten oczywista winien „rozterce, na któréj nauczyciel najgorzéj wychodzi“ (Nr. 68).

Pan Kr. „uchyla czoło przed duchowieństwa wykształceniem duchownėm“; redakcya téż pospieszyła z oświadczeniem, że „uwagi jego nie dotyczą księży *jako sług Kościoła, ale jako inspektorów*“: ale krótka pamięć wypłatała tu autorowi figla nie lada. A wszakto onże napisał: „Nawet nauką religii niechętnie zajmuje się ksiądz miejscowy, obawiając się krytyki nauczyciela.“ Do wykształcenia duchownego należy nietylko teoretyczna, lecz i praktyczna umiejętność teologiczna, a więc i katechizacya. Jeżelić tedy ksiądz katechizować lęka się dla krytyki nauczyciela: to na cóż chylić czoło przed jego wykształceniem duchownym?

Jedno tylko wyjście z téj trudności, że ksiądz lęka się nie krytyki umiejętnéj, lecz złośliwéj, zjadliwéj, co i na słońcu plamy znajdzie.

Wtedy można jeszcze chylić czoło przed wykształceniem jego, a naganić tylko słabość charakteru, z powodu, że drży przed złośliwością ludzką*).

---

*) Nie od rzeczy będzie tu wspomnieć o żądaniu pana Kr., „aby, gdzie tylko można, tj. gdzie szkoła stoi obok kościoła, ksiądz uczył religii; gdy nauczyciel nie ma tego namaszczenia, które ma i musi mieć ksiądz jako sługa boży i opowiadacz słowa bożego.“

Zgoda na to, żeby ksiądz uczył „religii w szkole“; a to nietylko w téj, „która stoi obok kościoła“, lecz o ile podobna, i w innych. Za to wcale nie zgadzam się na to, żeby tylko ksiądz uczył „w szkole, która stoi obok kościoła“

Wywód pana Kr. jest nietrafny. Jeżeli ksiądz miałby tylko mieć obowiązek uczenia religii, że ma namaszczenie, to rodzice nie mieliby tego obowiązku i prawa.

Jeżeli atoli rodzice mają i ten obowiązek i to prawo, tedy i nauczyciela; boć szkoła zastępuje tylko wychowanie rodzinne. Namaszczenia nie daje nauce religii osoba ta lub owa; lecz owszém przedmiot nauki najwznioślejszéj, bo nauki wiary otoczy w oczach dziecka osobę czy rodzica, czy nauczyciela poświatą czci i uwielbienia. Gdyby zresztą namaszczenie kapłańskie było potrzebne do wykładu religii w jednéj szkole: jakoż mogłaby się bezeń obyć inna szkoła odleglejsza od kościoła?

Owszém, nauczyciel każdy już dla tego powinien wykładać religią, żeby się nie stał niewiernym: bo zapomnienie katechizmu jest najpierwszą przyczyną niewiary. Daléj, żeby przez wykład religii był zniewolon pamiętać o tym, iż zadaniem jego jest nietylko uczyć na obywatelów świata, lecz wychowywać na chrześcian wiernych, na dzieci boże.

Nauczyciel powinien przygotować materyał księdzu, usunąć mu zawady mechaniczne; a więc co najmniéj wbić wszystko w pamięć dzieci. Dopiero na téj podstawie może ksiądz daléj budować i w szkole i w kościele, t. j. może wprowadzać te młode umysły i serca w głębsze zrozumienie wiary bozkiéj.

V.

Pan Kr. pisze: „Że inspekcya duchowna nie odpowiada potrzebom szkoły, rzecz jasna; dzisiaj nietylko w nauczycielach budzi ona nieukontentowanie i to zupełnie uzasadnione, ale i inspektorowie sami mają rodzaj apatyi do tego urzędu.“

Co dla p. Kr. jest „rzecz jasna“, to mnie nie jest bynajmniéj oczywista. A że p. Kr. nie policzy przecież twierdzenia swego ni do pewników fizycznych, ni metafizycznych, nie potrzebujących dowodzenia: przeto oczekujemy dowodów na tę „rzecz jasną.“

W „nauczycielach, jeżeli budzi nieukontentowanie i to zupełnie uzasadnione“, niefachowa inspekcya]: czemuż nie żądają, żeby inspekcya ta, jak każda inna, ograniczyła się do nadzoru ich pilności w pracy, do ocenienia ich umiejętności i rezultatów pracy, oraz umiejętności?

Czemuż nie żądają wyłącznie tego, żeby inspektor ich nadal nie miał obowiązku i prawa uczyć pedagogiki na konferencyach?

Księża wtedy jako ogólnie wykształceni, powszechnie uznani za takowych, muszą pozostać dostatecznie uzdolnionymi inspektorami i w oczach nauczycieli. A księżom cóż to szkodzi, że nauczyciele nie będą przypominali sobie pedagogiki i nie będą uczyli się na konferencyach, lecz wyłącznie i za to daleko częściéj, niż dotychczas, na kursach metodologicznych?

Rozterkom byłby koniec.

Że „inspektorowie sami mają rodzaj apatyi do tego urzędu“, to nie „jest nieuniknionym skutkiem braku znajomości fachowych, zdolnych jedynie zrodzić zamiłowanie do zawodu.“

Inne tego przyczyny, które tu pokrótce wyłuszczę.

Najpierwszą, naczelną, mieszczącą wszystkie inne w sobie, jest ta, że szkoła stała się instytucyą państwową (Staatsanstalt).

Z prawa bozkiego przyrodzonego rodzice dziecka mają obowiązek, a zatém i prawo je wychować; prawo bozkie pozytywne, Chrystusowy nakaz, „idąc tedy nauczajcie wszystkie narody“ nakłada na Kościół obowiązek, a zatém daje mu i prawo wychowywania tak dziatek jak dorosłych dla królestwa bożego.

Dwojaki tedy rodzic: wedle ciała — ojciec i matka, wedle ducha — Kościół, matka duchowna mają prawo do wychowywania dziecka. Szkoła jest tedy zastępczynią tylko rodziny i Kościoła we wychowaniu dziatek.

Ta jest jéj istota, i ten też historyczny początek, że albo Kościół sam, albo za podnietą jego prywatni zakładali szkoły.

Państwo nie ma prawa do dziecka, którego nie jest rodzicem ni z ciała, ni z ducha. Państwo ma tylko, jak dla dorosłych tak i dla dziecka, jeden obowiązek i prawo: opieki.

Ale nasze czasy, przesiąkłe panteistycznym uwielbieniem państwa, jako wszechmocnego absolutum na ziemi, która Boga cierpi jedynie w niebie, na ziemi go z tronu spycha, wydały anomalią straszną i na polu wychowania. Państwo, które wedle doktryny panteistycznéj „Bogiem jest ludu“, musi téż, jak oczywista, być jedynym źródłem prawa dla jednostek i społecznych kół: cóż tedy dziwnego, że dziecię nie należy ni rodzicowi jego wedle ciała, ni wedle ducha, lecz państwu? że wychowanie jego, a więc i szkoła stała się monopolem państwa?

I dziś już tak przyjęło się to wyobrażenie, iż szkoła jest attrybucyą państwa, że jakibądź jéj samorząd, że przedewszystkiém panowie nauczyciele chcieliby wszelki wpływ rodziców dzieci i nadzór ich nad szkołą usunąć, jak to i p. Kr. za zgubne uważa rządu przyzwolenie na większy samorząd gminny w szkole.

Dziecko wzięte przymusem z łona rodziny do szkoły, musi się tu poddawać experymentom *in anima vili.* Nie dosyć, że z góry przychodzą rozporządzenia, jaką coraz to nową metodą uczyć jakiéj nauki, jakie władze umysłu i ciała w jaki nowy sposób rozwijać, — wszystko po ukazu, wedle formułek ukutych, gotowych w jakim nowym systemie; ale nadto experymentuje się z dziecka przeznaczeniem, wychowując je np. nie na chrześcianina, jakimi są rodzice, lecz na człowieka w ogóle, dając mu tak zwane humanitarne wychowanie, t. j. w nieznajomości dogmatów wiary, z przeznaczeniem tylko na ten świat, dla państwowych doczesnych celów.

Tę dążność miały już pruskie szkoły; dopiero kiedy w 48 r. nauczyciele, wychowani w wyobrażeniach hegelianizmu, onéj pruskiéj Staatsphilosophie, stanęli po stronie przewrotu, zaczęto ateizm i naturalizm usuwać ze szkoły, Diesterwega zastąpiono w Berlinie Fürbing rem; a minister *Raumer* regulatywem z r. 54 stawił tamę odchrześcianieniu dalszemu szkoły.

Dziś ten sam duch, który w frankfurckim parlamencie usunął duchowieństwo od inspekcyi szkoły, podnosi coraz śmiełéj głowę w zgromadzeniach nauczycieli, w jakich pruskim nauczycielom był wzbronion udział — choć przeciwnie twierdzi p. Kr. Dziś ten sam duch przez prasę dopomina się, żeby państwo co rychléj do szczętu pochłonęło wszystkie prawa Kościoła i rodziny.

Wiedząc, że konserwatywne żywioły w pierwszéj izbie oświadczyłyby sią przeciw téj tyranii liberalnéj, a tak wniosek o bezkonfesyjne szkoły w izbie pruskiéj nie mógłby stać się prawem, — już się odgrażają, że poradzą sobie, podając wniosek ten w parlamencie cesarstwa. Może tedy łacno przyjść do tego, że reszta wpływu Kościoła na wychowanie młodzieży, jak usunięta w szkołach wyższych, uniwersyteckich i gimnazyalnych, zniknie do szczętu i w szkołach elementarnych.

Któż się dziwić może, że duchowieństwo zniechęcone dla szkoły takiéj?

Te same rządy, które przez sekularyzacyą dóbr kościelnych zasadniczo pogwałciły własność i wstąpiły w koleje komunistów, dla których ogół, państwo jedynym właścicielem, a własność prywatna jest złodziejstwem, — te same rządy zabierają dziecko rodzicowi wedle ciała i wedle ducha, rodzinie i Kościołowi przez przymus szkólny oraz przez monopol państwa w nauce, wstępując i tu w koleje komunistów, którzy żądają szkół wyłącznie państwowych, bezpłatnych, jedynych przymusowych dla wszystkich w społeczeństwie bez wyjątku, bo dziecko każde należy wyłącznie do państwa, do ogółu, do społeczeństwa.

To duchowieństwo poczęści już złupione z własności na rzecz przyszłéj komuny, ma daléj pracować na rzecz wszechmocnego państwa, a ostatecznie na rzecz komuny. Pozostając w szkole, zmonopolizowanéj przez państwo, miało być najpierw żywem świadectwem zrzeczenia się przez Kościół historycznych praw do szkoły, boć jako inspektorowie rządowymi wyłącznie urzędnikami się stali. Szkoła przymusowa niweczy przyrodzone prawo rodziców do dzieci, i cięższą jest tyranią, aniżeli spartańska; boć w Sparcie państwo wychowywało, ale i żywiło dzieci; a teraz państwo po swojemu, dla swoich widoków wychowuje dzieci, ciężar ich utrzymania zostawiając dzieciom. Ta szkoła przymusowa miała pod egidą Kościoła, choć wszelki przymus jest wręcz przeciwny duchowi Kościoła, miała pod osłoną powagi Kościoła, bo za inspekcyi duchownéj łacniéj przyjąć się pomiędzy ludem chrześciańskim, któryby inaczéj prędzéj uczuł krzywdę, jaką się mu czyni, konfiskując prawo rodzinne do dziecka na rzecz państwa.

Duchowieństwo stojąc na czele szkół przymusowych, miało oswoić lud z przyszłymi szkołami bezkonfesyjnymi. Bo jak tylko przez szkołę przymusową wdroży się wszystkim, że dziecko należy do społeczeństwa, do państwa, nie do rodziny i Kościoła: to nic nad to łacniejszego, jak powiedzieć, że państwo ma prawo i do sumienia dziecka; a raczéj, że ma prawo dla społecznego spokoju wychować wszystkie dzieci tak, żeby do przyszłych walk i niezgody społecznéj posiewu niedopuścić w ich sercach; że więc dla tolerancyi ma prawo wszystkich wychować w indyferentyzmie, bez znajomości dogmatów wiary, — w szkołach bezkonfesyjnych.

Szkoły bezkonfesyjne to konieczne następstwo szkół przymusowych i państwowego monopolu nauki. A tak znaturalizowanie społeczeństwa dokonuje się powoli pod osłoną stróżów supernaturalizmu: czyż to nie straszna ironia? i czyż to zdolne zbyt zachęcić inspektora duchownego dla szkoły państwowéj?

Choćby nie każdy inspektor tak jasno przeglądał odległe skutki swego nadzoru w zmonopolizowanéj, przymusowéj szkole, już sam fakt przymusu nie podobna, żeby go zbyt nęcił do téj szkoły.

Wystawmy sobie kmiecia hubiarza na czterdziestu morgach, który po separacyi, gdy zniesione gospodarstwo na płoskach sam jeden potrzebuje trzech pasterzy dla owiec i trzody, dla

gęsi i dla bydła, przytym ręczniaka, jeśli nie parobka i dziewkę, a który ledwie wystanie na podatki i utrzymanie rodziny; jak temu opłacić drogo obcego najemnika, a z dziecka swego nie mieć wyręczenia? Albo wyrobnik, który obowiązany mieć dziewkę lub ręczniaka za taką zapłatę, jaka nigdy niedostateczna dla utrzymania sługi, czemuż nie może się posłużyć wyrostkiem własnym? Jego żona obowiązana też do pójścia w pole, czemuż nie może pozostawić maleństwo swe pod opieką starszego dziecka, żeby je ochroniło od przypadku np. spalenia się?

Biedna wdowa, obarczona dziećmi czemuż płacze nad głodnymi i obdartymi? czemuż ich nie pomieści gdzie pomiędzy ludźmi, czemuż nie może ulżyć sobie ciężaru? Czemuż dziecko nie może być przy chorym ojcu, matce własnéj? któż zakazuje?

Przymusowa szkoła odmówiła rodzicowi przyrodzonego prawa do dziecka; bo przymus szkólny karze rodzica za to, jeżeli przez lat ośm nie posyła dziecka, ażeby się nauczyło czytać, pisać i rachować! ażeby się stał oświeconym! Jedyną zaś wymówką jest choroba samegoż dziecka!

Dla tak lichego rezultatu, który doprawdy, zyskaćby można mniejszym kosztem, kiedy przez jednę zimę parobki i dziewki wyrosłe zdolne się tegoż nauczyć w niedzielne popołudnia, czyż warto pogwałcić tak wielkie prawo, bo przyrodzone prawo rodziców do dzieci? Czyż ten brutalny przymus państwa nie dałby się zastąpić moralnym wpływem Kościoła? czyż jak w Alzacyi, nie mogłyby być pełne szkoły, choć nie przymusowe, byle były dobre?

Ten skwierk biednego ludu, łzy i klątwa, gdy z niego ściągają karę szkólną i to za pośrednictwem ich duchownego dobrodzięja, zapewne żadnego inspektora nie natchną wielkiém przywiązaniem do szkoły zmonopolizowanéj, a przymusowéj.

Ach! jakąby mi radość sprawił, ktoby mię w sumieniu uspokoił względem tych stukilkudziesiąt talarów, biednemu wydartych ludowi za moją poręką inspektorską na rzecz przymusowéj szkoły!

Stósunek duchownego jako inspektora w szkole przymusowéj, do ludu tak fałszywy: to jedna dopiero przyczyna zniechęcenia duchowieństwa dla szkół dzisiejszych. Druga nie mniéj nieznośna jest stósunek jego do nauczyciela w szkole zmonopolizowanéj, państwowéj.

(Dokończenie nastąpi).

Biblografia.

Scriptores rerum Germanicarum. *In usum scholarum ex Monumentis Germaniae historicis recudi fecit Georgius Heinricus* **Pertz** *Hannoverae Typis Culemannorum* 1839—1870. in 8°.

1. Od r. 1826 wychodzi w Hanowerze pod kierunkiem p. Pertz a zbiór *Kronik, Roczników,* i jakiegokolwiek innego tytułu historyi z wieków średnich p. t. **Monumenta Germaniae historica** *inde ab anno 500 usque ad 1500,* we wspaniałem *in folio* wydaniu, z podobiznami dawnych pism i rycinami chromolitografowanemi. Każda Kronika, lub Rocznik i t. p. tu się znajdujące, wydane są krytycznie przez badaczy specyalnych według dawnych rękopisów, opatrzone przedmowami, waryantami (*lectiones variae*), objaśnieniami, regestrami. W osobnych siedmnastu tomach są zebrani pisarze historyczni (tom I—XV. XIX—XX), osobno zaś w czterech (tom. XVI—XVIII. i XXI.) pomniki prawodawstwa średniowiecznego. Lecz, że nie każdy jest w stanie zdobyć się na tak drogie dzieło (wszystkie 21 tomów kosztują przeszło 260 tal.), przeto p. Pertz odbija ważniejszych historyków w skromniejszym formacie, po cenie nadzwyczaj nizkiéj; bo 24 vol, rozmaitéj objętości kosztują tylko niecałych 12 tal. O téj to mniejszéj publikacyi zamierzamy czytelników nieco szczegółowiéj poinformować; wprzód jednak nadmienimy o trzech innych dziełach niedawno wyszłych, a w bezpośrednim zostających związku z poprzedniemi.

2. 3. Uzupełnieniem publikacyi p. Pertz'a są dwa dzieła: a) **Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter** *bis zur Mitte des XIII Jahrhunderts, von W. Wattenbach.* (Wyszło pierwszy raz 1858 r.; drugie wydanie w Berlinie 1866. in 8°. str. XIV 574. złp. 21.) i b) pod tymże tytułem przez *Ot. Lorenz'a* (tamże, 1870. in 8-0 s. X. 339. złp. 15), zawierające literaturę historyi średniowiecznéj od połowy XIII do końca XIV wieku. Obaj autorowie nie ścieśniają granic swego kraju. Mógłby kto bowiem napozór sądzić, że D e u t s c h l a n d u nich ma dzisiejsze granice. Tymczasem tak nie jest. Gdziekolwiek Teutonowie byli, lub ich krewniaki, a nawet do czego rościli sobie pretensye w Europie, to wszystko objęte jest wyrazem *Deutschland.* Stąd i nasza historyczna literatura wieków średnich nie jest pominiętą, i chociaż raz mamy zysk czysty (lubo mały) z owych nieograniczonych pretensyi teutońskiego plemienia. Rozwodzić się nad pożytkiem tych dwóch prac nie widziemy potrzeby. Czują to aż nadto ci, którzyby historyę ze źródeł czerpać chcieli; komu zaś powaga jakiéj gazety, albo szkólnego podręcznego „przewodnika" wystarcza, ten tylko ramionami wzruszy, domyślając się tam samych cytat, ani mu się w głowie pomieści, żeby to było do czego przydatne.

Wattenbach i Lorenz zamierzyli przedstawić średniowieczną literaturę historyczną, zwłaszcza odnoszącą się do Niemiec. Poprzedza ją (zaczynamy od Wat.), krótka informacya o ruchu wydawniczym źródeł począwszy od XVI w. (§. 1.), o zbiorach Żywotów św. (§. 2.) i kronik do historyi pojedynczych krajów (§. 3.) o *Monumentach Germaniae historica* (§. 4.) i innych różnych zbiorach (§. 5.) Samą literaturę historyczną wieków średnich podzielił W. na 5 peryodów, i w każdym z nich opisuje gdzie i jacy kronikarze, annaliści, lub żywotopisarze kwitnęli; jaka wartość to ich pism, gdzie te pisma się znajdują wydane i gdzie znaleść dokładniejsze ich ocenienie i opis. Naturalnie, że oprócz historyi politycznéj, są także opisane dzieła do historyi kościelnéj się odnoszące, a nawet obficiéj o téj ostatniéj, niż o pierwszéj.

W każdéj epoce autorowie (Wattenbach i Lorenz) przechodzą kolejno kraje europejskie i wymieniają pisarzy już tych, którzy w danéj epoce w tymże kraju kwitnęli, już tych, którzy historyę jego całkowitą, lub częściową pisali. Dodane na końcu regestra alfabetyczne ułatwiają odszukanie przedmiotu. Chcąc więc poznać historyą jakiéj postaci historycznéj, albo objaśnić się o kronikarzu jakim, — szukam w regestrze alfabetycznym. Jeśli zaś chcę poznać epokę, kraj, kronikarzy jednéj epoki, — szukam na początku w spisie rozdziałów; poczem już na wskazanych miejscach znajduję objaśnienia o żądanym przedmiocie i literaturę o nim.

Zbytecznem zdaje nam się nadmieniać, że jako Niemcy i protestanci, mają Wattenbach i Lorenz swoje uprzedzenia przestarzałe przeciw Rzymowi i Kościołowi katolickiemu, na które światły czytelnik musi być przygotowanym; a jako prawowierni racyonaliści nie wierzą w cuda ani dogmata, jednakże samo dzieło już tém samém, że przedstawia literaturę jedynie tylko z Kościoła powstałą i przez Kościół przechowaną, niemało do zbicia uprzedzeń się przyczynia.

Wymienilibyśmy tylko niektóre *desiderata* w dziele Wattenbacha i Lorenza, a mianowicie: Prawda, że autorowie wskazują, gdzie można się poinformować specyalnie o *wydaniu* tego lub owego *źródła;* ale *wydań* samych ściśle (zwłaszcza Wattenbach) nie określa (tytułu, miejsca wydania i t. p.), a nawet nie uwzględnia wszystkich dzieł, w których jest o publikacyi szczegółowa wiadomość. Tak np. §. 4. we wstępie (str. 13—32) opisuje najważniejszą naszych czasów publikacyę *Monumenta Germaniae historica.* Spodziewaliśmy się tam znaleść wiadomość, co każdy tom obejmuje; tymczasem nie znaleźliśmy chociaż o początku, i współpracownikach owych *Monumentów* dosyć szeroko pisze. Tegoż samego spodziewać się należało przy wzmiance o *Acta Sanctorum* Bollandystów (§. 6.) nawet wzmianki nie ma o nowym przedruku ich (w Paryżu przez ks. Carnandet, u Wiktora Palmé, od r. 1863) chociaż wyraźnie na tytule i przedmowie swéj Wattenbach zapowiedział, że po r. 1858 uzupełniał dzieło w miarę przybywania nowych publikacyi. Nadto jeszcze między dziełami mogącemi pinformować o Bollandystach, nie ma żadnéj wzmianki o dziele ks. Pitra (*Etudes sur la Collection des Actes des Sts.* Paris 1850). Autor także nie zapisał na str. 13, że *Bibliotheca Fabricii* wyszła 1859 r. we Florencyi.

4. Pod tym względem daleko lepszym jest *Potthas* (Bibliotheca historica medii aevi. Berlin 1862. Supplementband. Ib. 1868 2 vol. in 8-0 złp. 72.) Potthast obejmuje całą historyczną literaturę wieków średnich w Europie aż do r 1500. Dzieło jego dzieli się na trzy części: a) część ogólna, repertoar niejako,

gdzie się schodzą razem wszyscy, którzy (po wynalezieniu już druku) wydali zbiory dawnych pisarzy, a we wstępie do téj części są ci, którzy zbiorowo opisywali publikacye same, lub dzieła w nich zawarte. W następnéj części znajdują się sami historycy, annaliści i kronikarze wieków średnich, każdy z nich ma datę swego życia; potem idzie tytuł jego dzieła (albo i kilka tytułów, jeśli dzieło pod kilku tytułami było znane), a tytuł dokładny; wartość dzieła; w jakich bibliotekach jego rękopisma się znajdują; kto wydał osobno i pod jakim tytułem, ile razy wydał; w jakiéj publikacyi się znajduje, oprócz osobnych przedruków; czy i gdzie jakie fyagmenta są zebrane z tegoż dzieła historycznego, wreszcie kto pisał o tym historyku i czasach jego. W trzeciéj części są tylko biografie pojedynczych ludzi z wieków średnich. Tu wskazówki takim samym trybem się znajdują, jak w poprzedniéj części, to jest tytuł żywota (passio, vita, martyrium, sermo, akta, lub t. p.), data, wartość jego, rękopisma, wydania drukiem ogłoszone, i gdzie obszerniejszą wiadomość znaleść można o samym świętym (opracowania żywotów świętych).

Przystępujemy teraz do opisania saméj publikacyi Pertza, idąc porządkiem chronologicznym autorów wydanych przez niego.

5. **Nithardi Historiarum libri IIII.** Editio altera (1870. s. VIII. 5 t) ob. *Monumenta Germ.* Scrip. t. II. s. 649—672.

Nithard urodził się przy końcu VIII wieku, towarzysz wypraw wojennych Karóla Łysego, potem jeden z dwunastu jego namiestników. Z rozkazu tegoż Karola pisał historyą między 841 a 843 r. Na końcu niniejszego wydania jest *Angelberti: Carmen de pugna fontanetica* między Lotaryuszem a Karolem odbyta pod Fontenoy d. 25 czerwca 841 r, Nithard, podobnie jak jego ojciec S. Angilbert, władał piórem i mieczem; z tą tylko różnicą, że gdy ojciec wstąpił do klasztoru, syn pozostał aż do śmierci w usługach monarchy, i przedstawia jedyny w owych czasach przykład pisarza, który do stanu duchownego miał nie należeć, lubo był opatem w S^t^. Riquier (albo Centula w Pikardyi). Zginął podobno w jakiejś potyczce 15 maja 843. Historya jego (r. 814—843) jest nieco stronną, gdyż pisał w obronie pretensyi Karola Łysego i z jego rozkazu. Angilbert zaś, autor *Carminis de pugna fontan.* (nie ojciec Nitarda) walczył po stronie Lotaryusza w téjże bitwie co i Nithard, i w wierszu swym opłakuje poległych rycerzy.

Einhardi Annales. (1845 str. VIII. 101.) *Ejusdem* Vita Karoli Magni (ed III-a 1863. in 8◦ s. XII. 44.) Oboje odbite z *Monum Germ.* t. I. II. Przy *Vita Karoli* w przedmowie Pertz opisuje żywot Einharda († 844); na końcu dodane *Carmen de victoria Pipini avarica a. 796; Paulini versus in obitum Erici ducis Forviulani a. 799 occisi; Planctus Karoli, Carmen de S. Karolo.* Einhard, albo (według dotychczasowéj pisowni Eginhard) ur. około r. 770, pobierał najprzód nauki w Fuldzie, przy sławnem opactwie. Opat Baugolf (779—802) zalecił go Karolowi W. jako młodzieńca niepospolitych zdolności; odtąd Einhard w szkole tego monarchy daléj się kształcił, a potem stał się jego serdecznym przyjacielem. Ożeniony z Immą, czyli Emmą, miał syna Vussina; pomimo to posiadał kilka opactw bogatych i należał do pierwszorzędnych dignitarzy. Żywot Karola W. napisał przed r. 820. Potem w lat kilka usunął się od dworu, żył z żoną wstrzemięźliwie i wyświęcony został na kapłana *Reuberus* (ob. *Veter. Scriptor. Hanoviae 1619.* s. 1.) przywodzi z dawnéj kroniki, pisanéj w początkach XIII w., podanie o ożenieniu Einharda.

Annales Einharda obejmują lata 174—829; prawie co do słowa zgadzają się z *Annal. Laureshamenses,* poczynając od r. 789 do końca. Na te lata (789—829) sam Einhard patrzał i brał czynny udział. Poprzednie zaś lata wypisał ze wspomnionych Annales Laureshamenses i poprawił.

7. **Ruotgeri** Vita Brunonis Archiepiscopi Coloniensis. (1841. str. 52.) Brunon brat Ottona W., arcybiskup, † 11. października 965. Następca jego Folkmar v. Poppon, († 18 lipca 967) polecił Ruotgerowi, przyjacielowi nieboszczyka, spisać jego żywot. Autor jest sumiennym, uczonym, w mowie zwięzłym. Inny żywot Brunona pisany był w XIII w. bezimiennie. Wydanie mniejsze żywota Routgerowego jest odbite z Pertz'a Monum, t. IV.

8. **Liudprandi** Episcopi Cremonensis Opera omnia; (1839. str. XX. 228.)

Liudprand był na dworze królów Lombardzkich: Hugona (do r. 945) i Berengaryusza (do r. 950) i cesarzy Ottona I i II. posłował kilkakrotnie do Konstantynopola (r. 948—950. 968. i 971), do Rzymu (r. 964. 965.) i używany był przez Ottona w sprawach włoskich. Zmarł 972 r. Zostawił następujące pisma:

a) *Antapodosis* (historya ad r. 893—948); wiele obiecał, a więcéj przemilczał.

b) *Liber de rebus gestis Ottonis M. (1) Imperatoris.*

c) *Historia de legatione Constantinopolitana* (r. 968 do Nicefora Ces.) najcenniejsza ze wszystkich.

U *Watterich'a* (Pontificum Romanorum Vitae I. 49—63.) jest Liudpranda historya papieztwa od r. 960—864. Kiedyś za jego dzieło uchodziła Kronika r. 606—960.

Nienawidzi Berengaryusza, nieprzychylny dla Papieży; dla Ottonów z uwielbieniem. O swych nieprzyjaciołach lubi przywodzić anegdotki uszczypliwe, a przemilcza fakta niekorzystne o swych przyjaciołach. Ducha kapłańskiego mało. Ważne źródło do historyi w. X., ale często potrzebuje konfrontacyi z dokumentami współczesnemi, korzystali z niego historycy wieku XI i XII.

Niniejsze wydanie jest odbitką z *Monumenta Germaniae* t. III. W przedmowie Pertz opisuje życie Liudpranda *codices* jego dzieł.

9. **Widukindi** Res gestae Saxoniae ex recensione Waitzii. (1866. XIV. 106).

(Monum. Germ. Scriptor t. III.)

Widukind rodem Saxon, mnich z Korbei żył w połowie X. w. (do klasztoru wstąpił przed r. 942) i prowadził szkołę klasztorną przez 40 przeszło lat. Z licznych jego pism została się tylko ta historya Saxonii, gdzie autor opisuje początek Saxonów i dzieje pod Henrykiem i Ottonem. Lecz samym narodem mało się zajmuje: a głównie pisze żywoty Henryka i syna jego Ottona II. Ces. dedykowane Matyldzie, córce Ottona. Bardzo wiele opiera się na wieści, gdy mówi o dawniejszych czasach; na późniejsze sam patrzał. Ukończył w r. 967. albo 968, ale potem po śmierci Ottona II (r. 973) jeszcze uzupełniał i kontynuował. Stąd jedne egzemplarze są z uzupełnieniem, inne bez. Dobre źródło do historyi prawie do r. 900

(Ciąg dalszy nastąpi.)

Podnoszą się obecnie w dziennikarstwie głosy za zmianą niektórych paragrafów statutów „Kółka poselskiego." Do ostatniéj chwili statuta te uchodziły za „Magna charta", za nienaruszalne palladium, i myśl, by najdalszą, ściślejszego, a zmienionym stosunkom dzisiejszym odpowiedniejszego zredagowania ustaw „Kółka", odrzucało gazeciarstwo polskie z oburzeniem. Tymczasem znaną jest rzeczą, jak źle pojęta „solidarność", zawarowana § 2 statutów, za dni naszych mianowicie, wielkie wywołała zamieszanie i ciężki rozstrój w społeczeństwie sprowadziła.

Przyzwyczajono się u nas sprawy poważne, co większa, sprawy, tykające sumień, traktować powierzchownie i lekkomyślnie. Ubijają uwagę każdą dojrzałą i spokojną dogodnym jakim frazesem lub wrzaskiem: sumienie idzie w poniewierkę, i nikt się o racye i argumenta religijnego przekonania nie pyta. Wszelako umysły światlejsze a od uprzedzeń wolne widzą jasno, że „solidarność" nie może krępować sumień w sprawach wyższych ponad wszelkie roboty doczesne, w rzeczach wiary i Kościoła. Ztąd i *Gazeta toruńska,* odznaczająca się często dojrzalszym sądem, i *Tygodnik katolicki* przemawiały oddawna za zwolnieniem sumień w kwestyach dotykających interesów religijnych od niewłaściwych więzów solidarności. Zdania tych pism przeszły niepostrzeżenie, i dopiero dzisiaj poseł Krzyżanowski, którego umysł bystrzejszy i poważny, mimo niejednéj z nami różnicy w zapatrywaniach, mimo niesłychanéj namiętności w polemice z nami, umiemy ocenić, miał tę odwagę, by w *Dzienniku* kwestyą solidarności na seryo traktować. Zrazu zbywano go, jak zwykle u nas, frazesami, napomykano o *liberum veto,* o zrywaniu solidarności itp. P. Krzyżanowski nie daje się czczą gadaniną odstręczyć, i oto jak w num. 236 *Dziennika poznańskiego* wykłada pojęcie swoje o solidarności:

Przeciw temu, że tak powiem umundurowaniu opinii, temu przymusowemu przyjęciu opinii większości nietylko w czynie, ale i w myśli, w wygłoszeniu słowem, jak najmocniéj powstaję, uważając je za fałszywe w zasadzie, a zgubne w skutkach. Fałszywém w zasadzie, bo tworzy negacyą wszelkiego innego zdania (nie mówię czynu) jak zdanie większo-

ści, zgubną zaś w skutkach, bo gdzież jest gwarancya, iż to zdanie większości opierać się zawsze będzie na sprawie i prawdzie, tam gdzie się czuć będzie wszechwładną i nie wolno mniejszości w najskromniejszych rozmiarach osobistego zdania przeciwstawić. Powiedzą mi przeciwnicy, iż chodzi o jednolite wystąpienie koła na sejmie w obec obcych, wolność zaś słowa w kole ścisłem naszém sejmowém i w sprawozdaniach posłów jest pozostawioną. Co do pierwszego środka dość odrzec, czyż dyskusye koła są jawne, czyż zdania przeciwne wychodzą po za to ścisłą tajemnicą otoczone koło, pod sąd i decyzyą całego kraju, czyż rzadki, od czasu do czasu w dziennikach umieszczony artykuł, niejasny i niedający poglądu na rzecz, jest w stanie zastąpić żywe słowo odzywające się z mównicy do całego kraju? Co do sprawozdań, które dotąd dla posłów ani nawet obowiązkowe się nie stały, są one w stanie w późniejszych peryodach, jeżeli istotnie celowi założonemu odpowiadać będą, opinią publiczną oświecić, nie są zaś w stanie zastąpić téj ciągłéj jawności, któréj kraj ma prawo się domagać.

I zaraz wskazuje na obecne stosunki i na fakta, które wolności sumień domagają się gwałtownie:

Dzisiaj zawilsze kwestye nam zagrażają. Kwestye religijne i społeczne, tém drażliwsze przy obecném usposobieniu społeczeństwa. Uchylić się od nich trudno, bo jako posłowie reprezentujemy wszystkie interesa kraju. Otóż chcąc uniknąć, o ile można ostatecznego tego środka składania mandatów, wolałem proponować przez zmianę statutów, tam gdzie mniejszość może się wprawdzie przychylić do głosowania, ale nie może się przyznać do motywów, pozwolić téj mniejszości wygłoszenia swych własnych powodów. Żądam więc albo skreślenia § 10, w czém nie widzę niebezpieczeństwa, bo zaiste sejm dla nas nie jest szkołą retoryki, a każden z posłów w poczuciu swéj odpowiedzialności będzie wiedział, jak i kiedy się odezwać, albo też włożenia obowiązku na większość dozwolenia głosu i mniejszości przy motywowaniu głosowania

Trzecie prawidło jest jawność i odpowiedzialność posłów. Aż dotąd stanowisko posłów naszych dałoby się porównać do stanowiska Bogów zasiadających w starożytnym Olympie, o których tyle tylko wiedzieli śmiertelnicy, o ile tymże na zwyczajnym świecie stanąć i przemówić się chciało. Społeczeństwo nasze mimo tego było spokojne, bo chodziło o kwestye, w których wszyscy byli zgodni i z zaufaniem zaufanym i wypróbowanym szermierzom pieczę o przyszłość oddawało. Dzisiaj czasy się zmieniły, prawie wszyscy weterani nasi z pola walki się usunęli, w czasie właśnie gdy interesa narodowe najbardziéj są zagrożone, gdy środki obrony starannego wyboru wymagają, i nareszcie w czasie gdy w niejednym względzie społeczeństwo nasze w pewnym znajduje się rozstroju. W obecnych więc czasach, gdzie stér nawy po większéj części nowym powierzony jest rękom, tém bardziéj godłem naszém być powinna jawność i z nią połączona odpowiedzialność. Jawność, bo bez niéj odpowiedzialność będzie illuzoryczna. Jawność, bo bez niéj kraj ani zdołać działać na posłów ani oni na kraj, któż nam ręczy, iż zdanie posłów w każdéj kwestyi odpowiadać będzie usposobieniu i potrzebom kraju, iż zdanie może mniejszości nie będzie lepsze od zdania większości? Czyż mamy czekać zawsze spełnionego faktu, popełnionego błędu, ażeby kraj mógł się ze swém zdaniem odezwać? Teraz indywiduum ginie w całości i zbiorowość odpowiada za pojedyńczego, otóż żądam przeciwnie odpowiedzialności ile możności indywidualnéj.

Ku końcowi odpowiada na kilka zarzutów, i oto co o zarzucie *liberum veto* i o Sicińskim mówi:

Liberum veto w politycznych walkach może mieć dwojakie, w jednym i drugim przypadku nieszczęsne znaczenie. Jedno liberum veto przy głosowaniu chcące oderwać mniejszość od większości i zamierzające je prowadzić pod sztandarem rokoszu na własne bezdroże. Drugie liberum veto pod firmą fałszywéj solidarności chcące narzucić mniejszości wstrętne jéj motywa przy głosowaniu, do których się przyznać nie może, i starające się przez to rozbić zgodę w czynie samym. Jedno i drugie na téj saméj fałszywéj zasadzie gwałtu moralnego polega.

To wszystko świadczy o trzeźwości umysłu, badającego rzecz gruntownie, i o tak rzadkiéj u nas odwadze cywilnéj, nie lękającéj się wrzawy i krucyaty dziennikarskiego radykalizmu.

— Zwracamy uwagę szanownych czytelników naszych na następujące ogłoszenie O. H. Jackowskiego S. J.:

Rozpocząłem w Lutym roku zeszłego wydawać zbiór dzieł ascetycznych dawniejszych autorów z naszego zakonu. Pragnąłem tém dopomódz ludziom dobréj woli do gruntowniejszego poznania, i zamiłowania rzeczy Boskich, i tak przyczynić się jakkolwiek do większego rozwoju szczerze katolickiego między nami życia. O ile celu tego dopiąłem, Pan Bóg niech raczy osądzić. To pewna, że mimo liczne niedostatki, których w tém wydawnictwie niedoświadczoną prowadzoném ręką nie trudno się dopatrzyć, Czytania katolickie u Najprzewielebniejszych Biskupów, Duchowieństwa i Wiernych takiego doznały poparcia, że liczba prenumeratorów z razu bardzo niewielka, urosła w ciągu roku na kilka set, a pojedyńcze dziełka w tysiącach egzemplarzy po wszystkich dzielnicach Polski się rozchodzą.

Powodzenie to wskazuje nie tylko, że istotnie potrzebne tego rodzaju wydawnictwo, ale co nierównie ważniejsze i prawdziwie pocieszające, że więcéj jeszcze niż się czasem wydaje, musi między nami być poczucia katolickiego, jeśli te książki treści wyłącznie religijnéj takie umiały obudzić zajęcie; — oraz dodaje mi otuchy do dalszéj w tymże kierunku pracy.

Porozumiawszy się zatém z dotychczasowym nakładcą p. J. N. Romanem w Pelplinie w Prusach zachodnich, rozpoczynam w Imię Boże drugą seryą zbioru pism naszych dawnych Ascetów pod tą samą co dotychczas nazwą:

„Czytania katolickie z różnych Pisarzów Towarzystwa Jezusowego.“ Do seryi téj o 12 poszytach 5—8 arkuszowych w 16ce przygotowano dzieła następujące:

Roberta Berllarmina, **O siedmiu słowach Pańskich na krzyżu powiedzianych.** (Tłómaczenie X. Piotra Fabrycego z 1612 r.)

Marcina Roa, **Czyściec.**

Tomasza Łąckiego, **Katechizm** dla wygody tak tych, którzy chcą rozumieć te rzeczy, które człowiekowi Chrześciańskiemu wiedzieć należy, jako i owych, którzy innych nauczać mają.

Szymona Wysockiego, **Skarbiec ludzi pobożnych.**

Antoniego Świrczyńskiego, **O wyborze stanu.**

Jana Korsaka, **Uwagi i przysługi na różne święta Najświętszéj Maryi Panny.**

Wirgiliusza Ceparyna, **Żywot św. Aloizego Gonzagi.** (Tłom. X. Szymona Wysockiygo z 1609 r.)

Najsłodsze Serce Jezusowe niechaj użyczy błogosławieństwa Swego téj dalszéj pracy, któréj się dla Jego czci i miłości podejmuję.

Starowieś p. Brzozowem, dnia 29 Września 1871.

X. Henryk Jackowski T. J.

Odwołując się do powyższéj odezwy Wiel. O. Henryka Jackowskiego otwiera podpisana Księgarnia z dniem dzisiejszym prenumeratę na drugą seryą Czytań Katolickich, która za 12 poszytów, w ogóle za 50 arkuszy po 32 stronnic druku wynosi 2 tal. albo 2 fl. 60 cent. albo 2 rubl. 30 kop.

Prenumeratorowie odbierać będą pojedyńcze poszyty pocztą kosztem księgarni.

Ktoby się zbieraniem prenumeraty zająć łaskawie raczył, odbierze za każde 10 egzemplarzy prenumerowanych jedenasty egzemplarz bezpłatnie. Prenumeratę przyjmują prócz podpisanéj księgarni, i W. X. Wydawcy:

w Śremie w W. X. Poznańskiém	*X. Ludwik Adler,*
w Rudzie na Szląsku Pruskiém	*X. Józef Wawrzeczka,*
w Krakowie	*X. Aleksander Buchta,*
w Lwowie	*X. Stanisław Załęski,*
w Tarnopolu	*X. Wład. Sebestyański.*

i t. d. i t. d.

Pragnąc przyczynić się do jak największego rozpowszechnienia wydawnictwa, któremu wszystkie siły poświęciłem, dostarczyłem w pierwszéj seryi Szanownym Prenumeratorom zamiast obiecanych 70 arkuszy 74; w bierzącéj zaś seryi, nie podwyższając prenumeraty dostarczę ark. 80. i nadto pojedyńcze tomiki nie broszurowane ale w oprawie. Również zapewniłem wydawnictwu staranniejszą odtąd korrektę, i regularniejszą rozsyłkę pojedyńczych poszytów. — Pojedyńcze dziełka całego wydawnictwa, można w każdéj księgarni po cenach następujących nabyć:

Segneri, Paweł, **Nauka o dobréj spowiedzi.** 6 sgr.
Rossignoli, K. G., **Prawa wieczne.** 2 tomy. 14 sgr.
Morawski, J., **Namowy ducha św.** 3 tomy. 15 sgr.

Drużbicki, R, **Nauka o przygotowaniu się do świątobliwéj śmierci.** 4 sgr.
Solski, St, **Nauka o częstém używaniu Najśw. Sakramentu i sto sposobów uczczenia P. Jezusa w Przenajśw. Sakramencie.** 5 sgr.
Laterna, M., **Harfa duchowna.** Książka do Nabożeństwa. 1 tal.

Szanownym pp. nauczycielom, kościelnym i innym, którzyby chcieli się zająć rozpowszechnieniem tych dziełek, chętnie znaczne uczynię ustępstwa.

Pelplin w Prusach Zachodnich, dnia 10 Października 1871.

Księgarnia J. N. Romana.

Wiadomości potoczne.

— Otrzymujemy z różnych stron od szan. konfratrów zapytania, czybyśmy ceny Tygodnika dla mniéj zamożnych nie zniżyli: otóż oświadczamy, że dla księży wikaryuszów odtąd prenumerata kwartalna Tygodnika wynosić będzie 1 tal., ale wtedy wprost do Redakcyi zapisywać należy. Zniżenie to ceny jéno znaczniejsza liczba nowych prenumeratorów zrównoważyć może, przeto o jak najliczniejszy abonament upraszamy.

Toż zniżenie jest i dla Galicyi; od N. Roku więc księża wikaryusze płacić będą tylko 2 fl. kwartalnie.

Mamy jeszcze kilkanaście eksemplarzy numerów z przeszłego i bieżącego roku.

— W zeszłą sobotę Najprzew. ks. Arcypasterz udzielił wszystkim klerykom Kommunii św. w kościółku N. M. Panny *in Summo.*

— W niedzielę odbyła się przed Najprz. ks. Arcypasterzem instytucya kanoniczna, a w następny wtorek solenna installacya ks. Maryańskiego, który téż w dniu tym poraz pierwszy śpiewał Mszą św. przed wielkim ołtarzem.

— W dzień św. Teresy, w zeszłą niedzielę Najprzew. ks. Prymas wyświęcił w kościołku PP. Karmelitanek na dyakonów: Rybickiego i Sołtysińskiego. Nie wspomnieliśmy byli czasu swego, co niniejszym uzupełniamy, że dnia 12 paźdz. Najprzew. X. Arcypasterz w tymże kościółku odbierał professyją pp. Maryi Karłowskiéj i Anny Kalkstein.

— Dnia 20 b. m. X. Prymas był ze mszą u pp. Sercanek. Kilka panienek przystępowało do pierwszéj Kommunii św., a 22 zostało wybierzmowanych. X. Prymas długo się potym zatrzymał w pensyonacie, i panienki złożyły mu w darze dwa kosze bielizny kościelnéj dla ubogich kościołów. Tak się zdarzyło, że właśnie wczoraj było 25 lat, jak Ojciec św. odwiedził w Rzymie klasztor Sercanek, aby się pomodlić przed obrazem Mater *Admirabilis,* gdzie go wtedy przyjmowała Matka Makryna.

— W zeszły wtorek wrócił po dłuższéj nieobecności z Wrocławia X. Prałat Koźmian, wszelako prawdopodobnie będzie musiał drugi raz poddać oko operacyi.

— *Gazeta toruńska* takie czyni uwagi z powodu agitacyi tak zwanych starokatolików:

Dotychczas prowincya nasza zachodnio-pruska nie była wciągniętą w wiry nowożytnego ruchu reformatorskiego w dziedzinie kościelnéj, To spowodowało znanego ks. Michelisa, profesora w Brunsbergu, który powrócił niedawno z monachijskiego kongresu katolików „starowierców,“ że wystąpił na odbytym przed kilku dniami w Królewcu zebraniu tychże „starowierców“ z żądaniem, by wejść w stosunki z katolikami Prus Zachodnich i zwołać w tym celu zebranie do Elbląga.

Jakie my ze stanowiska politycznego o tym ruchu reformatorskim mamy mniemanie, często już mieliśmy sposobność to wypowiedzieć. Jesteśmy pewni, że każdy Polak dobrze to czuje, jakby mu było nie do twarzy z współudziałem w ruchu tym specyficznie niemieckim. To też spodziewamy się, że społeczeństwo nasze jak dotąd unikając w ogóle rozdwojeń religijnych nie pozwoliło wciągnąć się na pochyłość „na któréj końca trudno dopatrzyć się“ (słowa samego Doellingera), tak i nadal ruchowi temu pozostanie obcym; mianowicie spodziewamy się, że zebranie w Elblągu nie będzie liczyło ani jednego w swym gronie Polaka.

Wracając do zebrania katolików „starowierców“ w Królewcu, przedewszystkim dla scharakteryzowania go zapisać winniśmy, że odbyło się ono pod przewodnictwem radzcy policyjnego p. Jagelskiego, który, gdy mówiono o tym, że księża katoliccy mogliby odmówić pogrzebu kościelnego owym „starowiercom,“ powiedział, że w takim razie rząd będzie miał słówko do wtrącenia, i że policya wkroczy. To niemieckim nawet dziennikom protestanckim widzi się za wiele, bo dodają tu uwagę, że policya tylko dla przywrócenia porządku w danym razie wkroczyćby mogła.

Tenże przewodniczący p. radzca policyjny Jagelski postawił daléj wniosek o porozumienie się z regensyą względem zajęcia kościoła katolickiego w Królewcu, jako też o założenie pisma niedzielnego dla spraw „starowierców.“ Na wnioski te zgodzono się.

Ks. profesor Michelis wniósł o wysłanie deputacyi do katolickich duchownych w Królewcu z zawezwaniem, aby przystąpili do programu zebranych; a gdyby ci wzbraniać się mieli, o „wybór“ osobnego duchownego. Zebranie przyjęło i te wnioski, a ks. Michelis oświadczył gotowość swą co do objęcia w danym razie posady „starowierczego“ duchownego w Królewcu.

Obradowano wreszcie i nad tym, co się stanie chwilowo z chrztem, ślubami itd., lecz sprawy téj nie załatwiono.

Uderzyć musi każdego, że *Gazeta toruńska* agitacye „starokatolików“ ze stanowiska jéno politycznego potępia. Jeżeli z politycznego tylko punktu widzenia wzywa współziomków swoich, by nie mięszali się do „ruchu specyficznie niemieckiego,“ tedy możnaby wnioskować, że ze stanowiska religijnego żywi dla niego współczucie. Chcemy przecież wierzyć, że *Gazeta toruńska* przyjmuje dekreta Watykańskiego Soboru bez zastrzeżeń i wyjątków.

Zeszyt VIII. Bibloteki kaznodziejskiéj wyszedł i zawiera następujące Kazania:

Na niedz. XXI. po Świątkach:
1. Przez X. T. Grodzickiego: O miłości nieprzyjaciół, albo darowaniu uraz.
2. Przez X. W. Rydzewskiego: O gniewie sprawiedliwym i niesprawiedliwym.

Na uroczystość Wszystkich Świętych:
1. Przez X. K. Balsama S. J.
2. Przez X. K. Fabianiego.

Na Dzień Zaduszny:
1. Przez X. K. Balsama S. J.
2. Przez X. Krukowskiego miane w Przemyślu 1864.

Na niedz. XXII. po Świątkach.
1. Przez X. W. Rydzewskiego: O służbie Bogu.

Na niedz. XXIII. po Świątkach.
1. Przez X. W. Rydzewskiego: O lenistwie w służbie Bożéj.

Na niedz. XXIV. po Świątkach (5 po Trzech Królach):
1. Przez X. W. Rydzewskiego S. J.: O nierozumnych posądzaniach.
2. Przez X. K. Balsama S. J. Homilia.

Na niedz. XXV. po Świątkach (6 po Trzech Królach):
1. Przez X. Bourdaloue. O Zakonie Chrystusowym.

Na niedz. XXVI. i ostatnią po Świątkach:
1. Przez X. K. Balsama S. J.: O trzech górach, do których przed Sędzią Bogiem uciekać mamy.
2. Przez X. K. Balsama S. J.: Tak straszne znaki poprzedzać będą sąd szczególny każdego człowieka przy śmierci, jakie poprzedzać będą sąd ostateczny.

Katecheza.

Wyjdzie jeszcze jeden zeszyt **Kazań okolicznościowych.** Przedpłatę na **rok drugi** pod znanemi warunkami można już teraz nadsełać wprost do wydawcy.

Nakładzca i Redaktor X. J. Stagraczyński w Poznaniu. — Czcionkami drukarni Tygodnika katolickiego (A. Schmaedicke) w Poznaniu.
W komisie L. Streisandta w Grodzisku.